

Bedömarutlåtande

avseende utbildningsutvärdering 2022 av Juristprogrammet
(JJU2Y) vid Uppsala universitet

Ledamöter i Bedömagruppen:

Boel Flodgren, seniorprofessor i handelsrätt, Lunds universitet, ordförande

John Asland, professor i rättsvetenskap, ledare för Institutt for privatrett, Universitetet i Oslo

Cecilia Johansson, universitetslektor i meteorologi, Uppsala universitet

Matts Olovsson, professor i obstetrik och gynekologi, Uppsala universitet

Ellen Såthén, jur. stud., Lunds universitet

Innehåll

1	INLEDNING	4
1.1	Bakgrund	4
1.2	Utbildningen och utbildningsuppdragets organisation	6
1.3	Bedömargruppens generella, inledande kommentarer	9
2	MÅLUPPFYLLELSE	12
2.1	Bakgrund	12
2.2	Bedömargruppens kommentarer	14
3	FORSKNINGSANKNYTNING.....	18
3.1	Bakgrund	18
3.2	Bedömargruppens kommentarer	20
4	STUDENTERNAS LÄRANDE	21
4.1	Bakgrund	21
4.2	Bedömargruppens kommentarer	21
5	EXAMINATION OCH PROGRESSION	24
5.1	Bakgrund	24
5.2	Bedömargruppens kommentarer	26
6	LÄRARKOMPETENS	29
6.1	Bakgrund	29
6.2	Bedömargruppens kommentarer	29
7	INTERNATIONALISERING OCH HÅLLBARHETSPERSPEKTIV..	31
7.1	Internationalisering.....	31
7.1.1	Bakgrund.....	31
7.1.2	Bedömargruppens kommentarer.....	32
7.2	Hållbarhetsperspektiv.....	33
7.2.1	Bakgrund.....	33
7.2.2	Bedömargruppens kommentarer.....	34
8	JÄMSTÄLLDHETSPERSPEKTIV	36
8.1	Bakgrund	36
8.2	Bedömargruppens kommentarer	37
9	SAMHÄLLSRELEVANS OCH YRKESFÖRBEREDELSE	38
9.1	Bakgrund	38
9.2	Bedömargruppens kommentarer	38

10	STUDENTINFLYTANDE	40
10.1	Bakgrund	40
10.2	Bedömagruppens kommentarer	41
11	STUDIEMILJÖ	46
11.1	Fysisk studiemiljö	46
11.1.1	Bakgrund.....	46
11.1.2	Bedömagruppens kommentarer.....	46
11.2	Psykisk studiemiljö.....	46
11.2.1	Bakgrund.....	46
11.2.2	Bedömagruppens kommentarer.....	47
12	UPPFÖLJNING OCH UTVECKLING	49
12.1	Bakgrund	49
12.2	Bedömagruppens kommentarer	49
13	IAKTTAGELSER, SLUTSATSER OCH REKOMMENDATIONER .	52
13.1	Iakttagelser	52
13.2	Slutsatser	52
13.3	Rekommendationer.....	53
	BILAGA – FRÅGEFORMULÄR.....	56

1 Inledning

1.1 Bakgrund

Juridiska fakultetsnämnden vid Uppsala universitet har uppdragit åt oss, ”Bedömargruppen”, att enligt fakultetens modell för utbildningsutvärderingar (Dnr JURFAK 2018/3) granska, utvärdera och avge utlåtande över *processer för och det materiella innehållet i* juristprogrammet vid Uppsala universitet. Med ”processer för” avses utbildningens möjligheter att skapa goda studiemöjligheter för studenterna. De universitetsgemensamma riktlinjer som Uppsala universitet antagit för utbildningsutvärderingar (UFV 2015/475) har ambitioner att stimulera till utbildning av högsta nationella och internationella kvalitet. Av riktlinjerna framgår att en utbildningsutvärdering ska ske utifrån krav som anges i författningar, med beaktande av europeiska principer för kvalitetssäkring och universitetsspecifika styrdokument. Utvärderingen ska enligt riktlinjerna utformas så att den genererar den kunskap som krävs för att säkerställa och utveckla kvaliteten i den utvärderade utbildningen och den ska omfatta en helhetsbedömning av utbildningens kvalitet – dess styrkor, svagheter och utvecklingsområden och den ska också innehålla rekommendationer.

Sammansättningen av granskningsgruppen följer de rekommendationer som finns i riktlinjerna. Bedömargruppen har bestått av:

- Boel Flodgren, seniorprofessor i handelsrätt, Lunds universitet, ordförande
- John Asland, professor i rättsvetenskap, ledare för Institutet för privaträtt, Universitetet i Oslo
- Cecilia Johansson, universitetslektor i meteorologi, Uppsala universitet
- Matts Olovsson, professor i obstetrik och gynekologi, Uppsala universitet
- Ellen Såthén, jur. stud., Lunds universitet

Bedömargruppens granskning är inriktad på 11 ”aspekter” (vilka de är kommer att framgå nedan), som konkretiserar innehållet i det regelverk (högskolelag, högskoleförordning och Uppsala universitets egna riktlinjer, utbildningsplaner m.m.) som gäller för juristutbildningen vid Uppsala universitet.

Detta dokument innehåller Bedömargruppens iakttagelser, slutsatser och rekommendationer. Utvärderingen grundas på dels ett omfattande underlag i form av olika dokument om utbildningen, där särskild uppmärksamhet ägnats åt fakultetens självvärdering, dels intervjuer och iakttagelser vid ett platsbesök i Uppsala 9–11 november 2022. Dokumentunderlaget har tillhandahållits av en inför granskningen särskilt tillsatt arbetsgrupp, som också fungerat som Bedömargruppens kontaktpunkt under granskningens gång.

Dokumentunderlaget som ställts till Bedömargruppens förfogande för utvärderingen består av en självvärdering, utbildnings- och kursplaner för juristprogrammets kurser, kursrapporter, kursvärderingar, enkäter, tidigare utvärderingar av relevans och universitetets genomförda ”Studentbarometer” (arbetsmiljöutvärdering). Kursrapporter är dokument som avges årligen inom ramen för fakultetens systematiska kvalitetsuppföljning av kurser och program och innehåller löpande interna utvärderingar av juristprogrammets kurser och också kursvärderingar, tentamensfrågor med svar och ytterligare material. Kursrapporterna är i många

fall oerhört ordrika och omfattande, ofta över 200 sidor, i något fall upp till 267 sidor (!!), och någon helhetsbedömning av hela kursutbudet utifrån Kursrapporterna har inte varit möjligt för Bedömar-gruppen att åstadkomma på grund av materialets omfång. En särskild aspekt på materialet som underlag för Bedömargruppens bedömningar är att det, t.ex. vad gäller kursvärderingar, framför allt avser tiden 2020–2021, då speciella restriktioner rådde på grund av coronapandemin med begränsat tillträde till universitetsområdet och med i stort sett enbart digital undervisning.

Bedömargruppen har också fått ett frågeformulär, kopplat till dokumentunderlaget. Frågeformuläret har fungerat som ett stöd för att täcka in alla aspekter som fakulteten i enlighet med universitetets riktlinjer för utbildningsutvärderingar och sin egen modell för utbildningsutvärderingar vill att Bedömargruppen ska uttala sig om. Vårt utlåtande följer strukturen i fråge-formuläret. Det ifyllda frågeformuläret återfinns bifogat detta bedömarutlåtande.

Vid platsbesöket hade Bedömargruppen möjlighet att intervjua personer med ledningsansvar och utbildningsansvar för juristprogrammet, kursansvariga lärare och studenter (förtroendevalda studenter som representerade Studentkåren (Juridiska föreningen), av studenterna valda kursrådsrepresentanter och av Juridiska föreningen utsedda terminsskyddsombud). Vi träffade också representanter för den s.k. Likavillkorsgruppen. Dessutom hade Bedömargruppen tillfälle att bevista seminarieövningar på terminerna 1, 4 och 6 och besöka och få en presentation av det juridiska biblioteket.

Bedömargruppen har noterat att det parallellt med granskningen påbörjats ett arbete inom fakulteten i syfte att ”undersöka huruvida utbildningen på juristprogrammet i sin nuvarande utformning kan förbättras på något sätt, och att, om så befinns vara fallet, om möjligt komma med konkreta förslag som tillvaratar denna förbättringspotential” (cit. fr. s. 36 i självvärderingen). Det har tillsatts en ”arbetsgrupp för översyn av juristprogrammet såväl vad avser innehåll som pedagogisk grundsyn” (s. 26) och totalt verkar det ha tillsatts tre grupper för detta översyns-arbete (en styrgrupp, en projektgrupp och en referensgrupp, se s. 36). Det förefaller handla om en genomgripande omprövning av de ”nuvarande bärande pedagogiska idéerna och deras genomförande och tillämpningar” (s. 26). Bedömargruppen har tagit del av Direktiven för ”Översynen”, som fastställts 2022-06-14 (JURFAK 2022/9). Enligt fakultetsledningen är det tänkt att Bedömargruppens utlåtande med rekommendationer ska utgöra underlag för översynsarbetet (vilket ska rapporteras till fakultetsnämnden i oktober 2023).

Bedömargruppens granskningsarbete ska enligt universitetets ovan nämnda riktlinjer och fakultetens därpå grundade modell för utbildningsutvärderingar, som återspeglas i frågeformuläret, täcka in följande 11 aspekter:

- att utbildningen når målen i högskolelagen och högskoleförordningen (examensordningen) och utbildningsspecifika mål, dvs. att de faktiska studieresultaten motsvarar de förväntade studieresultaten
- att undervisningens innehåll och form vilar på vetenskaplig grund samt beprövad erfarenhet
- att undervisningen sätter studenternas lärande i centrum

- att målen examineras på ett ändamålsenligt och rättssäkert sätt och att progression säkerställs
- att verksamma i utbildningen har aktuell ämnesmässig och högskolepedagogisk/ämnesdidaktisk kompetens samt att lärarkapaciteten är tillräcklig
- att internationalisering och internationella perspektiv liksom hållbarhetsperspektiv främjas
- att jämställdhetsperspektiv integreras i utbildningen
- att utbildningen svarar mot individers och samhällets behov av bildning och professionell kunskap och förbereder studenterna för ett framtida arbetsliv
- att studenterna har inflytande i planering, genomförande och uppföljning av utbildningen
- att en för alla studenter tillgänglig och ändamålsenlig studiemiljö föreligger
- att kontinuerlig uppföljning och utveckling av utbildningen genomförs

Utöver att ge vår bedömning av dessa aspekter har Bedömagruppen inte kunnat låta bli att också ge våra viktigaste övergripande, sammanfattande ”iakttagelser” avseende juristutbildningen i Uppsala sådan den bedrivs idag. Dessa iakttagelser återfinns i avsnitt 13.1.

1.2 Utbildningen och utbildningsuppdragets organisation

Ur självvärderingen har följande hämtats:

Juridiska fakultetens utbildningsuppdrag fördelas på flera olika utbildningar och fristående kurser. Den i omfattning största utbildningen är fakultetens juristprogram om 270 högskolepoäng (hp) med ca 425 antagna studenter per läsår. Fakulteten har även en fristående kurs om 60 hp i grundläggande juridik, Juridiskt grundår, med sammanlagt 75 antagna studenter per år. Kursen ges både i Uppsala och på Campus Gotland i Visby. Vad gäller magister- och mastersprogram har fakulteten tre ettåriga magisterprogram, närmare bestämt i internationell skatterätt, i internationell investeringsrätt och i immaterialrätt. Under höstterminen 2019 startade fakulteten ett tvåårigt mastersprogram i miljö rätt. Programmet ges i samarbete med universiteten i Tromsø, Norge, och Joensuu, Finland. Hösten 2023 kommer ett nyinrättat ettårigt magisterprogram i socialt arbete att starta. Vad gäller andra utbildningar på grundnivå har fakulteten sedan höstterminen 2019 ett kandidatprogram för lantmätare med juridisk inriktning. Programmet ges i samarbete med flera institutioner vid Uppsala universitet. Juridiska fakulteten ansvarar även för ett tidsbegränsat socionomprogram på Campus Gotland. Detta senare program har haft två kursstarter (HT18 respektive HT19) varför det kommer att avslutas under 2023. Socionomprogrammet genomförs av Marie Cederschiöld högskola (tidigare Ersta Sköndal Bräcke högskola) genom så kallad beställd utbildning. Fakulteten bedriver härutöver även fristående kurser samt ansvarar för undervisning på en rad utbildningar som ges vid andra fakulteter, som de teologiska, samhällsvetenskapliga, medicinska och tekniska fakulteterna. Fakulteten har även omfattande uppgifter inom universitetets uppdragsutbildning.

Juristprogrammet är ofta universitetets mest sökta; senast med 5823 sökande på 234 platser. Juristutbildningen omfattar 270 hp, dvs. 4,5 års studier. Examensbenämningen är ”juristexamen”, en yrkesexamen på avancerad nivå. Benämningen översätts till engelska med

Master of Laws (LL.M.). Utbildningen för juristexamen är indelad i två nivåer, grundnivå och avancerad nivå. Grundnivån består av sex obligatoriska terminskurser om 30 hp, det vill säga sammanlagt 180 hp. Den avancerade nivån omfattar 90 hp, som fördelas på valfria fördjupningskurser om sammanlagt 45 hp, en obligatorisk teoretisk fördjupningskurs (Rättshistoria och allmän rättslära) om 15 hp och ett avslutande examensarbete om 30 hp. Kurser vid annan fakultet kan tillgodoräknas i examen med högst 15 hp om de är ägnade att komplettera den juridiska utbildningen. För varje kurs finns en av Utbildningsutskottet fastställd kursplan. Alla bindande föreskrifter om examinations- och närvarokrav anges i kursplanen. Kursplanen innehåller däremot ingenting om undervisningens upplägg eller om kurslitteraturen. Kursplanen kompletteras med bilagor som tar upp litteraturlistor och undervisningsplan. Den senare innehåller mer detaljerad kursinformation.

Den inledande grundnivåns sex obligatoriska terminskurser är inriktade på att ge studenterna överblick över rättssystemet samt de teoretiska, systematiska och metodologiska redskap som krävs för fortsatta mera kvalificerade studier på avancerad nivå. De obligatoriska kurserna läses i angiven ordning. Grundnivån omfattar följande obligatoriska kurser:

- Terminskurs 1: Grundläggande juridisk metod, statsrätt och konstitutionell EU-rätt, 30 hp
- Terminskurs 2: Civilrätt, 30 hp (skadeståndsrätt, avtalsrätt, kontraktsrätt, fordringsrätt och arbetsrätt)
- Terminskurs 3: Civilrätt, 30 hp (sakrätt, familjerätt, immaterialrätt och marknadsrätt),
- Terminskurs 4: Straffrätt och processrätt, 30 hp
- Terminskurs 5: Associationsrätt och skatterätt, 30 hp och
- Terminskurs 6: Förvaltningsrätt och internationell rätt, 30 hp

Den avancerade nivån om 90 hp omfattar följande kurser:

- Rättshistoria och allmän rättslära, 15 hp
- en valfri fördjupningskurs om 15 hp
- en valfri terminslång fördjupningskurs, 30 hp, som i regel inkluderar ett självständigt arbete motsvarande 15 hp, samt
- examensarbete, 30 hp (praktik kan ingå)

Kursbeskrivningar redogör närmare för innehållet i de olika kurserna, deras syfte/mål som till exempel: "Kursen ger, utöver ämnesspecifika kunskaper, studenterna känsla för den civilrättsliga metoden och förståelse för den civilrättsliga problematikens särart", eller "Under kursen lyfts fram hur både straffrätten och processrätten har tydliga och olika metodologiska och rättspolitiska traditioner. Därigenom breddas studenternas rättsvetenskapliga repertoar och sätt att angripa rättsliga problem" och "problemen behandlas i en samhällskontext", eller "Syftet med ämnesintegrationen är att ge insikter i hur ämnena samspelar och träning i att beakta flera olika rättsområden samt ekonomiska överväganden vid lösningen av ett visst problem. Delämnena studeras ur svensk, europeisk och internationell synvinkel". Kursbeskrivningarna anger också vilka undervisningsmetoder som används (t.ex. seminarier, föreläsningar, skriftliga och muntliga uppgifter, rättegångsspel). På avancerad nivå finns 27 kurser om 15 hp och 16 kurser om 30 hp, som studenterna kan välja mellan. Endast en kurs är

obligatorisk, nämligen Rättshistoria och allmän rättslära, 15 hp. Den kursen ska bland annat ge förmåga att sätta in tidigare förvärvade juridiska kunskaper i ett historiskt, komparativt och rättsteoretiskt sammanhang, att sätta in den svenska rättstraditionen i ett komparativt perspektiv, att förstå de rättsteoretiska problemens betydelse för det juridiska tänkandet och för det praktiska juridiska arbetet samt att analysera juridisk argumentation.

På grundnivån gäller att studenten, för att kunna läsa en terminskurs, ska dels ha fullgjort den obligatoriska undervisningen och andra obligatoriska inslag i samtliga föregående terminskurser, dels med godkänt resultat ha tenderat samtliga föregående terminskurser utom en. Under vissa förutsättningar kan dispens ges från förkunskapskraven.

För tillträde till fördjupningskurser samt Rättshistoria och allmän rättslära (RoA) på avancerad nivå, krävs godkänd tentamen på fem av de obligatoriska terminskurserna och fullgjort obligatorium på den sjätte kursen. Dessutom kan det finnas speciella förkunskapskrav för vissa fördjupningskurser. De terminslånga fördjupningskurserna om 30 hp ska i huvudsak vara ämnes-överskridande och ämnesintegrerade. De ska vidga perspektivet och inte följa traditionella ämnesuppdelningar, gängse systematik i kursböcker eller dylikt. Det är detta som är huvudinnebörden av begreppet tematiska kurser. Studierna ska genomgående präglas av en hög grad av självständigt arbete hos kursdeltagarna men de närmare formerna för genomförandet av kurserna kan variera. Självständigt arbete ingår till en omfattning motsvarande 15 hp i de allra flesta av kurserna, i något fall kan motsvarande arbete genomföras genom utformning av rättegångsinlagor mm. Kurserna ska ge träning i argumentation, inbegripa någon form av externt perspektiv (exempelvis rättshistoriskt eller rättssociologiskt) och i märkbar grad anknyta till komparativ eller internationell rätt.

Studieordningen på avancerad nivå är flexibel, likaså finns stora möjligheter att förlägga en eller två terminers studier utomlands. Studier inom de egna utbytesprogrammen, det vill säga även studier utomlands, inräknas i fördjupningskursutrymmet vid antagning via Juridiska institutionen.

Examensarbetet om 30 hp kan placeras in i tid när som helst under den avancerade nivån, dock uppmuntras – enligt självvärderingen (s. 22) – starkt att studenterna först läser den tematiska kursen om 30 hp för att ytterligare erhålla färdigheter i skriftlig framställning innan examensarbetskursen genomförs. Den allra största delen av studenter har också läst den tematiska fördjupningskursen innan de skriver sitt examensarbete. Behörighet för att påbörja examensarbetet är godkänt betyg på terminskurserna 1–6. Det är möjligt att kombinera examensarbetet med en icke poänggivande praktik på företag, advokatkontor, myndighet, organisation eller annan arbetsplats, vilket avser att ge en inblick i yrkeslivet och träning i praktiskt juridiskt utredningsarbete. Studenten måste själv ordna en praktikplats. För registrering på examensarbete med praktik ska en projektbeskrivning lämnas in till en av studievägledarna. Projektbeskrivningen används vid planeringen av praktiken samt innehåller formella uppgifter om studenten, en kort ämnesbeskrivning, arbetsuppgifter på praktikplatsen, handledare på fakulteten och kontaktperson på praktikplatsen samt telefonnummer och adress dit. Studenten skall även lämna in en registreringsblankett samt en överenskommelse om praktik underskriven av praktikgivaren.

Juridiska fakultetens dekan och juridiska institutionens prefekt verkar för att forskning och utbildning av hög kvalitet bedrivs inom fakultetens respektive institutionens verksamhetsområde samt för att områdets samverkan med det omgivande samhället främjas. Prefekten företrädar institutionen inom och utom universitetet. Juridiska fakultetsnämndens utbildningsutskott utgör ett beredningsorgan för fakultetsnämnden, utskottet handlägger dock vissa utbildningsrelaterade frågor självständigt. Fakultetsnämnden delegerar vissa frågor till Utbildningsutskottet. Utskottet delegerar vissa frågor vidare till utskottets ordförande, studierektor för grund- och avancerad nivå och kursföreståndare.

Juridiska fakulteten genomförde en utbildningsreform under inledningen av 1990-talet varvid institutionen övergav den traditionella katederundervisningen och införde en problembaserad modell med stort fokus på studentaktivitet (PBL-metoden alternativt PBI-metoden). Grundläggande i kurserna är att seminarierna baseras på studenternas egen aktivitet före och under seminarietillfällena. Pedagogiken förutsätter ett stort mått av individuella studier och förberedelser. För att underlätta förberedelserna till seminarierna delas studenterna in i så kallade basgrupper om ca fem personer som arbetar gemensamt och förbereder seminarieuppgifterna. Kursföreståndarna har det primära ansvaret att tillse att de kurser de ansvarar för genomförs i enlighet med den problembaserade pedagogiska modellen samt i samråd med resursstudierektor att kurserna bemannas. Kursföreståndarna ansvarar för kursens styrdokument (kursplan och undervisningsplan), kurslitteratur samt att kursvärderingar genomförs. Kursföreståndarna är pedagogiskt ansvariga för kursernas lärare och för att utvecklingsarbete sker på kurserna. Det senare inbegriper även nödvändiga ändringar i styrdokument. Reviderade styrdokument fastställs av Utbildningsutskottet eller av Utbildningsutskottets ordförande på delegation. Ärenden som ingår i de delegerade befogenheterna ska hänskjutas till Utbildningsutskottet om de är av principiell beskaffenhet, av större vikt eller i övrigt särskilda skäl föreligger, exempelvis att fråga uppkommer om enhetlighet på juristprogrammet är önskvärd. De terminslånga obligatoriska kurserna samt den obligatoriska kursen Rättshistoria och allmän rättslära (15 hp) har två kursföreståndare, den inbördes fördelningen av arbetet mellan kursföreståndarna bestäms av respektive kurs. En av kursföreståndarna tjänstgör som examinator för kurstillfällets examinationer. På fördjupningskursnivå finns vanligtvis en ansvarig kursföreståndare, men det förekommer även flera kursföreståndare. Den inbördes ansvarsordningen bestäms även i dessa fall inom respektive kurs.

1.3 Bedömagruppens generella, inledande kommentarer

Det dokumentunderlag som ställdes till Bedömagruppens förfogande var omfattande och anlände senare än utlovat, men det var väl systematiserat på en särskilt iordningställd digital plattform, så vårt förberedelsearbete, om än något tidspressat, kunde bedrivas effektivt. Platsbesöket var välordnat och Bedömagruppen tackar alla som tog sig tid och lät oss få del av deras kunskaper, erfarenheter och synpunkter, inte minst de studenter som tog sig tid att träffa oss. Självvärderingen gav en god bild av hur fakulteten/institutionen uppfattar sitt uppdrag och sin verksamhet. Vi saknade dock perspektivet från studenterna i självvärderingen (se mer om detta nedan i avsnitt 10.2). Vidare hade vi gärna sett att en representant för utanför universitetet verkamma jurister funnits med i vår granskningsgrupp.

Vid platsbesöket fick Bedömagruppen möjlighet att studera den pedagogiska modellen i aktion och vårt allmänna intryck är att juristutbildningen i Uppsala i många viktiga avseenden håller hög kvalitet. Vi såg en imponerande studentaktivitet på några av seminarierna och vi fick intrycket att PBL-metoden i stort sett fungerar väl och är uppskattad av både studenter och lärare, även om studenterna över lag efterfrågar bättre återkoppling från lärarna (mera om detta nedan i avsnitt 4.2).

Andra övergripande intryck, som vi inledningsvis vill dela med oss av, är att juristutbildningen i Uppsala omges av en unik, traditionsrik och inspirerande miljö med studentnationer och ett studentliv som säkert för många studenter adderar en dimension som är svår att mäta men som antagligen för många av dem tillför ett stort värde till hela utbildningssituationen, även om många av dem känner stark stress (mera om detta nedan i avsnitt 11.2.2).

Samtidigt fick vi intrycket att juristutbildningen, trots att den finns mitt i ett stort, innehållsrikt och pulserande universitet, lever ett ganska isolerat liv utan kontakt ens med studenterna vid de övriga utbildningar som finns inom fakulteten och utan att ta tillvara möjligheten att skapa internationella nätverk genom träffar eller kontakter med de internationella studenter som finns på magister- och mastersprogrammen på fakulteten. Det verkar inte heller förekomma några mera etablerade kontakter och samarbeten med andra ämnen inom det stora, intressanta universitetet.

Vad gäller innehållet i eller kvaliteten på det samlade kursutbudet har Bedömagruppen framför allt haft kursplaner, kursrapporter, protokoll från kursråd och kursvärderingar som underlag för sin granskning. Materialet har varit för omfattande och spretigt för att vi ska kunna presentera någon sammanfattande uppfattning om det samlade kursutbudet eller komma fram till någon gemensam slutsats eller några rekommendationer om kursutbudet som helhet och dess kvalitet. Den rikhaltiga dokumentationen kring kurserna ger anledning att ställa frågan – när inte ens vi, som haft till uppgift att verkligen utreda och granska vad som pågår, kunnat bilda oss en uppfattning om helheten – om inte dokumentationen skulle vinna på att göras mera koncentrerad och framför allt innehålla de kursansvariga lärarnas reflektioner och ställningstaganden; kursvärderingar, tentamensfrågor med svar m.m. skulle kunna finnas tillgängliga som bilagor.

Några allmänna synpunkter på kursutbudet vill vi ändå förmedla, med reservation för att vi inte har alla omständigheter klara för oss på grund av mängden information. Allmänt fick vi uppfattningen att vissa av terminskurserna på grundnivå är alltför fullproppade av olika ämnen. Eftersom det är metodträning som står i fokus för utbildningsmodellen (PBL), kunde man kanske minska på ambitionen när det gäller undervisning om innehållet i gällande rätt. På exempelvis termin 3 kan stoffet delas upp i tolv ”ämnen”; där skulle man kunna tänka sig en viss nedbantning.

Om de terminslånga kurserna på avancerad nivå kan sägas att de ofta har en intressant och ambitiös målsättning (ämnesöverskridande och ämnesintegrerade för att vidga perspektivet). Kursutbudet av de kortare kurserna på avancerad nivå är stort och kunde kanske reduceras en del, särskilt avseende sådana kurser som endast attraherar 10–12 studenter. Dessa kurser drar förhållandevis mycket resurser (professorstimmar), resurser som kunde satsas på t.ex. bättre återkoppling till studenterna på grundnivå.

Vid platsbesöket fick Bedömargruppen intrycket att förnyelsebenägenheten/förändringsbenägenheten inte var så stor bland kursföreståndarna. De har en stor grad av autonomi och verkar värna om denna till den grad att utveckling av programmet riskerar att hämmas. Detta var något de själva uttryckte, bland annat genom konstaterandet "hade vi haft någon som dikterade allt, då hade det blivit sämre."

2 Måluppfyllelse

Den första aspekten som Bedömargruppen har att ta ställning till är huruvida juristprogrammet når upp till målen i högskolelagen och högskoleförordningen (examensordningen) och till de utbildningsspecifika mål som gäller i Uppsala, det vill säga att de faktiska studieresultaten motsvarar de förväntade studieresultaten.

2.1 Bakgrund

Högskolelagen anger i 1 kap. 7–9 §§ följande:

7 § Utbildningen skall ges på

- grundnivå,
- avancerad nivå, och
- forskarnivå.

8 § Utbildning på grundnivå ska väsentligen bygga på de kunskaper som eleverna får på nationella program i gymnasieskolan eller motsvarande kunskaper. Regeringen får dock besluta om undantag när det gäller konstnärlig utbildning. Utbildning på grundnivå ska utveckla studenternas

- förmåga att göra självständiga och kritiska bedömningar,
- förmåga att självständigt urskilja, formulera och lösa problem, och
- beredskap att möta förändringar i arbetslivet.

Inom det område som utbildningen avser ska studenterna, utöver kunskaper och färdigheter, utveckla förmåga att

- söka och värdera kunskap på vetenskaplig nivå,
- följa kunskapsutvecklingen, och
- utbyta kunskaper även med personer utan specialkunskaper inom området.

9 § Utbildning på avancerad nivå skall väsentligen bygga på de kunskaper som studenterna får inom utbildning på grundnivå eller motsvarande kunskaper.

Utbildning på avancerad nivå skall innebära fördjupning av kunskaper, färdigheter och förmågor i förhållande till utbildning på grundnivå och skall, utöver vad som gäller för utbildning på grundnivå,

- ytterligare utveckla studenternas förmåga att självständigt integrera och använda kunskaper,
- utveckla studenternas förmåga att hantera komplexa företeelser, frågeställningar och situationer, och
- utveckla studenternas förutsättningar för yrkesverksamhet som ställer stora krav på självständighet eller för forsknings- och utvecklingsarbete.

I högskoleförordningen, vilken också kallas examensordningen, återfinns följande examensbeskrivning för juristexamen:

För juristexamen ska studenten visa sådan kunskap och förmåga som krävs för att arbeta inom yrken för vilka juristexamen är ett behörighetskrav samt inom annan yrkesverksamhet inom det juridiska området som förutsätter sådan kunskap och förmåga.

Kunskap och förståelse

För juristexamen ska studenten

- visa kunskap om områdets vetenskapliga grund samt insikt i aktuellt forsknings- och utvecklingsarbete,
- visa fördjupad kunskap i och förståelse av centrala juridiska ämnen samt kunskap i andra ämnen som är av särskild betydelse för tillämpningen av de juridiska kunskaperna,
- visa kännedom om rättssystemets roll nationellt och internationellt,
- visa kunskap om sådana samhälls- och familjeförhållanden som påverkar kvinnors och mäns livsbetingelser, och
- visa kunskap om mäns våld mot kvinnor och våld i nära relationer.

Färdighet och förmåga

För juristexamen ska studenten

- visa fördjupad förmåga att tillämpa kunskap samt att göra kvalificerade bedömningar,
- visa fördjupad förmåga att använda olika tolknings- och tillämpningsmetoder inom juridik,
- visa förmåga att systematiskt, kritiskt och självständigt identifiera, formulera och analysera frågeställningar samt planera och genomföra kvalificerade uppgifter inom givna tidsramar,
- visa förmåga att arbeta såväl individuellt som i samverkan med andra, och
- visa förmåga att i såväl nationella som internationella sammanhang muntligt och skriftligt klart redogöra för och diskutera sina slutsatser i dialog med olika grupper.

Värderingsförmåga och förhållningssätt

För juristexamen ska studenten

- visa förmåga att inom området göra bedömningar med hänsyn till relevanta vetenskapliga och samhälleliga frågor, såsom de mänskliga rättigheterna och etiska aspekter,
- visa förmåga till ett självständigt och kritiskt förhållningssätt gentemot rättssystemet,
- visa förmåga till ett professionellt förhållningssätt, och
- visa förmåga att identifiera sitt behov av ytterligare kunskap och att fortlöpande utveckla sin kompetens.

Självständigt arbete (examensarbete)

För juristexamen ska studenten inom ramen för kursfordringarna ha fullgjort ett självständigt arbete (examensarbete) om minst 30 hp.

Enligt självvärderingen genomsyras juristprogrammet i Uppsala – både vad avser upplägg och genomförande – av vad som i utbildningsplanen för juristprogrammet formuleras på följande sätt:

”En demokrati och rättsstat kännetecknas av rättssäkerhet, öppen och kontrollerad maktutövning, fri åsiktsbildning och respekt för medborgarnas övriga fri- och rättigheter. I en sådan stat måste finnas jurister med ett självständigt och kritiskt förhållningssätt gentemot regelsystemet och ett historiskt, internationellt och rättsteoretiskt perspektiv. Juristprogrammets främsta uppgift är att tillgodose detta allmänna samhällsbehov av en kvalificerad juristprofession. Juristprogrammet har vidare till ändamål att ge den studerande en god överblick över rättssystemet och de teoretiska kunskaper som fordras för kvalificerat arbete med frågor som rör rättsordningen och tillämpningen av juridiska regler. Den studerande ska också genom hela utbildningen fortlöpande tränas i sådana färdigheter som är väsentliga och uppnå sådana kompetenser som krävs för juridisk yrkesutövning. Färdighetsträningen ska ha en tydligt utformad progression inom programmet. I enlighet härmed ska juristutbildningen utformas så att den studerande – utöver målen i högskolelagen och examensordningen [...] – självständigt kan söka juridiskt källmaterial.”¹

Målen/de förväntade studieresultaten för juristutbildningen och juristexamen enligt högskolelagen och examensordningen är tämligen vagt och abstrakt formulerade och måluppfyllelsen på denna nivå blir därmed svår att mäta, vilket också betonas i självvärderingen, där fakulteten självkritiskt ställer frågan: ”Kan vi då, utifrån de mål som gäller för vårt juristprogram, säga att de faktiska studieresultaten motsvarar de förväntade studieresultaten?” (s. 29). Fakulteten svarar delvis själv på frågan med tillförsikt: ”För merparten av de övergripande examinationsmålen gäller också att de rakt av kan kopplas till aspekter av vår problembaserade modell. Samtliga de mål som anges i högskoleförordningens bilaga 2 under rubrikerna ’Färdighet och förmåga’ respektive ’Värderingsförmåga och förhållningssätt’ tillgodoses rimligen väl genom den problembaserade modellen” men fakulteten återkommer strax med kommentaren: ”Att pedagogiken på detta sätt tycks svara mot examensmålen innebär inte att målen också uppfylls.” (s. 29).

De i de nämnda regelverken stipulerade lärandemålen, som bryts ner och konkretiseras i kursplaner och undervisningsplaner (vilka enligt fakulteten ”...inte nödvändigtvis (är) så mycket mer informativa”, citat fr. s. 29) ska vara sammanlänkade med och bestämmande för utbildningens genomförande och utbildningens och examinationens genomförande ska i sin tur vara instrument och bevis för att (de förväntade) målen/studieresultaten uppfylls. Detta kallas ”konstruktiv länkning” (”constructive alignment”).

Diskussionen om måluppfyllelsen i självvärderingen mynnar ut i det för Bedömargruppen något problematiska konstaterandet: ”Vi tror oss ... veta att de studenter som gått igenom programmet i allmänhet är goda jurister. Den respons vi får från avnämarna bekräftar den uppfattningen” (s. 30). Någon systematisk avnämning har emellertid inte företagits av fakulteten under det senaste decenniet, närmare bestämt inte sedan år 2009, se fotnot 15, s. 30 i självvärderingen.

2.2 Bedömargruppens kommentarer

Det allmänna intryck som Bedömargruppen fått är att den problembaserade undervisningsmodellen fungerar bra för att uppnå målen för utbildningen och att den uppskattas av de flesta, både lärare och studenter. Intrycket Bedömargruppen fått är också att lärarna,

¹ Självvärderingen s. 14.

särskilt i inledningen av utbildningen, verkligen anstränger sig att få modellen att fungera med basgrupper, redovisningar, skrivövningar, m.m.

Kursplanerna skulle kunna vara mera konkreta och enhetliga i sina målformuleringar, en synpunkt som utvecklas vidare under avsnitt 4.2.

Vad gäller sammanhållningen av hela utbildningen och ansvaret för att få den att fungera som en helhet saknar Bedömargruppen ett helhetsgrepp på utbildningen. Måluppfyllelsen för programmet som helhet blir därmed oklar. Vem/vilket organ har i praktiken – och således inte endast formellt – ansvaret för och makt att besluta om att hela programmet håller ihop och fungerar som en helhet? Fungerar ledningsstrukturen? Utbildningsutskottet verkar här ha en stor uppgift, men samtidigt har Bedömargruppen upplysts om att Utbildningsutskottet inte har makt att besluta om övergripande frågor. Utvecklingsarbetet verkar framför allt bedrivas på kursnivå. Den starka betoningen på kursansvar och Utbildningsutskottets svaga roll gör kanske att ansvaret för ett helhetsperspektiv inte tas av någon. Bedömargruppen återkommer till detta nedan i diskussionen om progression (se avsnitt 5.2).

När Bedömargruppen söker värdera måluppfyllelsen mera specifikt kommer vi fram till följande.

Målen i högskolelagen föreskriver att studenten ska uppnå sådan generell, kvalificerad kunskap, färdighet och förmåga som ger förutsättningar för att bedriva juristyrket på ett självständigt sätt eller som ger förutsättningar för forsknings- och utvecklingsarbete. Bedömargruppen har självklart inte kunnat utvärdera huruvida utbildningen uppfyller varje mål för varje examinerad student. Mängden undervisning, mängden perspektiv och mängden ”grepp” som olika, ofta forskarutbildade, lärare och de olika ämnena kräver av studenterna (något som vi fått väl dokumenterat i det underlag som ställts till vårt förfogande och som vi – vad gäller undervisningsprocessen – kunnat iaktta under platsbesöket), och det faktum att studenterna har visat goda för-utsättningar för högre studier redan genom att i stark konkurrens ha blivit antagna till jurist-programmet, gör oss emellertid övertygade om att målen i högskolelagen, generellt sett, är uppfyllda.

Målen i examensordningen är något mer konkreta och där har Bedömargruppen i detalj prövat varje mål utifrån dokumentunderlaget och utifrån vad vi fått veta genom intervjuer och iakttagelser vid platsbesöket. Det alldeles övervägande antalet mål anser Bedömargruppen sig ha fått bevis för att de är uppfyllda, men vi har lokaliserat två mål som vi inte anser uppfyllda till fullo. Det första gäller följande:

Färdighet och förmåga

- visa förmåga att i såväl nationella som internationella sammanhang muntligt och skriftligt klart redogöra för och diskutera sina slutsatser i dialog med olika grupper.

Här saknar Bedömargruppen internationella moment på kurser där ämnet i sig inte är internationellt. Dessutom saknas både skriftliga och muntliga moment där studenterna tränas i kommunikation på andra språk än svenska. Dessa moment förekommer i och för sig på de engelskspråkiga kurserna på avancerad nivå, men då alla studenter inte läser en sådan kurs kan målet att ”i internationella sammanhang muntligt och skriftligt klart redogöra för och diskutera

sina slutsatser” inte anses uppfyllt för samtliga studenter. Det förekommer förvisso engelskspråkig litteratur på många kurser (se nedan i avsnitt 7.1 om internationalisering), men krav på prestation saknas.

Vidare framgår av samtalen med de kursansvariga lärarna att man inte arbetar med att träna studenterna att uppnå förmåga att kommunicera med olika grupper i samhället eller examinerar detta mål, varför målet avseende kommunikationsförmåga inte kan anses uppfyllt.

Det andra icke till fullo uppfyllda målet är följande:

Värderingsförmåga och förhållningssätt

- visa förmåga till ett professionellt förhållningssätt

Kursföreläsarna framhöll att detta är något som är svårt att åstadkomma genom undervisning och något som är svårt att examinera på. Man framhöll att de s.k. ordförandegrupperna på seminarierna på termin 1 och termin 6 medförde att man kommit en bit på vägen då studenterna måste förhålla sig professionellt till varandra. Detta gäller även vid de olika processspel som förekommer på vissa terminer. Vidare framhölls av lärarna att studenterna i de skriftliga momenten visar ett välutvecklat språk och förhållningssätt. Någon medveten, målinriktad träning för att uppnå eller kunna examinera på ett professionellt förhållningssätt förekommer dock inte.

En fråga i det frågeformulär vi fått, närmare bestämt fråga 2), handlar om huruvida studenternas faktiska studieresultat motsvarar de förväntade studieresultaten. På den frågan kan Bedömargruppen svara att såvitt vi kan bedöma svarar studenternas faktiska studieresultat, generellt sett, mot de förväntade, d.v.s. de i regelverken stipulerade, studieresultaten/målen. Betygsspridningen är bra, få studenter blir underkända vid examinationen och genomströmningen är god.

I självvärderingen framhåller fakulteten att – utöver frågan om uppfyllelsen av de specifikt stipulerade målen – flertalet studenter som gått igenom programmet ”i allmänhet är goda jurister”. Vi frågar oss hur man kan veta det om man inte vidtager systematiska avnäm- och alumni-undersökningar med jämna mellanrum. Även om man når lärandemålen är det inte säkert att man gör det bästa möjliga. I självvärderingen rörande juristutbildningen vid Universitetet i Oslo från 2018, som Bedömargruppen haft tillgång till, läser man (s. 7) att ”Gode jurister skal ha så vel menneskelige som faglige ferdigheter”. De mänskliga färdigheterna har över huvud taget inte diskuterats i självvärderingen för vår granskning. Hur bedömer man vad som är det bästa möjliga med avseende på vad en nyutexaminerad jurist idag behöver kunna? Är det tillräckligt att mäta sig mot ofta vagt formulerade lärandemål/färdighetsmål? Svarar dagens utbildning mot de behov av kunskap och färdigheter som finns idag och i framtiden (närmaste 10-årsperioden)? Borde man kanske försöka mäta sig också mot en krävande verklighet och komplettera med frågan ”Vad behövs – utöver att nå de stipulerade målen – av juristutbildningen för att göra bästa möjliga i fråga om att förbereda juriststudenter av idag för ’verkligheten’”? Bedömargruppen hade gärna tagit del av information om detta från ”det praktiska rättslivet”, t.ex. i form av intervjuer med praktiker och nyutexaminerade studenter med några års erfarenhet av arbete ute i ”verkligheten”.

Bedömargruppen har, som nämnts ovan, haft möjlighet att ta del av målen för juristutbildningen vid Universitetet i Oslo, vilka i mångt och mycket liknar vad som gäller i Sverige. Med intresse har Bedömargruppen noterat att ett mål för juristutbildningen i Norge är att studenten ska kunna använda sina juridiska kunskaper och färdigheter för att "främja rätt och rättfärdighet". Detta är ett viktigt mål i tider då rättsstaten är utsatt för ifrågasättande och t.o.m. hot i vissa delar av världen. Juristerna kan utgöra ett värn till försvar för rättsstaten och bör kanske tränas till detta redan under utbildningen. Något sådant mål finns inte stipulerat för den svenska juristutbildningen. Fakulteten berör frågan om "juristernas förhållande till makten" i självvärderingen under avsnitt 3.8 på s. 55 (under rubriken Samhällsrelevans och yrkesförberedelse), men verkar inte vilja ta i den bl.a. av rädsla för att "kompromettera studenternas objektivitet och politisera utbildningen med förtroendeförluster som följd". För Bedömargruppen är argumentationen i självvärderingen mot att under utbildningen ta i frågan om juristernas förhållande till makten på s. 55 i självvärderingen inte övertygande.

3 Forskningsanknytning

Den andra aspekten som Bedömargruppen har att ta ställning till är huruvida undervisningens innehåll och form vilar på vetenskaplig grund och beprövad erfarenhet.

3.1 Bakgrund

Juridiska fakulteten genomförde en utbildningsreform under inledningen av 1990-talet varvid institutionen övergav den traditionella katederundervisningen och införde en problembaserad modell med stort fokus på studentaktivitet. Den problembaserade pedagogiken har fallit mycket väl ut och har tidigare bedömts vara ändamålsenlig i olika kvalitetsutvärderingar. Bl.a. erhöll fakultetens juristprogram högsta betyget i Högskoleverkets utbildningsutvärdering 2012. Det underlag som den utvärderingen grundade sina bedömningar på var studenternas självständiga arbeten (examensarbeten), lärosätets självvärdering, enkäter till tidigare studenter samt studenternas uppfattning om utbildningens resultat i förhållande till målen i examensbeskrivningarna. Studenternas självständiga arbeten skulle tillsammans med de utbildningsresultat som redovisades i självvärderingen utgöra det huvudsakliga underlaget för ett samlat omdöme.²

Utbildningarna vid juridiska fakulteten utgår från ett antal grundsatser om hur undervisningen bör vara upplagd. Fakultetens pedagogiska grundsyn är att utbildningen ska vara problemorienterad. Detta innebär att undervisningen är studentaktiverande och att undervisningens förlopp utgår från ett eller flera specifika problem som studenterna ska hantera. Tyngdpunkten ska inte ligga på mekaniska tillämpningsövningar, utan på svårare problem som kräver självständiga ställningstaganden och befordrar färdighetsträning. Studenterna ska tränas i att överblicka, strukturera och orientera sig i faktiska och rättsliga material, identifiera och strukturera frågor och problem, gå systematiskt tillväga och utifrån sin analys argumentera för en lösning som ger uttryck för ett kritiskt och reflexivt förhållningssätt till juridiken. Grundläggande i kurserna är att seminarierna baseras på studenternas egen aktivitet före och under seminarietillfällena. Pedagogiken förutsätter ett stort mått av individuella studier och förberedelser. För att underlätta förberedelserna till seminarierna delas studenterna in i så kallade basgrupper om ca fem personer som arbetar gemensamt och förbereder seminarieuppgifterna. Basgrupperna kan också under seminarierna tilldelas särskilda roller eller uppgifter. För att målet med kurserna ska nås krävs att studenten tar ansvar för sina studier och aktivt deltar i undervisningen.

På s. 23 i självvärderingen beskrivs den problembaserade pedagogiken ytterligare på följande sätt:

”Målen för undervisningstillfällena kan formuleras som förväntade studieresultat i kursplaner, eller som särskilda målformuleringar till varje seminarium. Genom betygskriterier kopplas kursernas mål till examinationen. Undervisningsmomenten förutsätter i regel studentaktivitet, men undantag görs för kurs- eller ämnesintroducerande moment samt för vissa föreläsningar. De föreläsningar som förekommer på kurserna är typiskt sett seminarieförberedande, men även vissa andra typer av föreläsningar förekommer, såsom praktikerföreläsningar och föreläsningar som avser att ge en forskningsfördjupning rörande de kursaktuella ämnena. Seminarieverksamheten är modellens centrum. Seminarieläraren har

² Rapport 2012:15 R, *Högskoleverkets system för kvalitetsutvärdering 2011–2014*.

som framgått inte till uppgift att genomföra en traditionell katederundervisning med en enkelriktad kunskapsöverföring med studenterna som mottagare. Lärarens roll är först och främst att se till att inlärningsprocessen kan genomföras, det vill säga att skapa förutsättningar för ett aktivt och givande studentdeltagande i seminarierummet. Det är väsentligt att läraren inte löser problemet åt studenterna, men läraren ska vara aktiv genom att moderera diskussionen och leda den framåt, till exempel med hjälp av följdfrågor, genom att reagera när studenterna begår metodologiska misstag, genom att korrigera materiella felaktigheter som inte bemästras i diskussionerna och genom att hjälpa studenterna att se och ta ställning till de argumentationslinjer som utbildas under diskussionen. Läraren måste anpassa insatsen efter förutsättningarna och förloppet i seminarierummen. Större läraraktivitet kan krävas om studenternas diskussioner inte räcker ända fram, eller där det uppkommit svårigheter att komma vidare i diskussioner av någon anledning, till exempel på grund av bristande språkkunskaper i studentgrupper med många inresande studenter från olika delar av världen. Läraren fungerar som en kvalitetsgarant för att målen med den aktuella undervisningen och kursen uppnås, och ser till att vid behov fördela ordet mellan grupperna och individerna så att alla seminariedeltagare ska få möjlighet att diskutera sina lösningar och så att kravet på studentaktivitet kan tillgodoses. En viktig uppgift för läraren är att pedagogiskt lägga upp kurserna och programmen utifrån en helhetssyn som ger studenterna förutsättningar att uppnå kursmålen. Särskilt kräver modellen ett genomtänkt undervisningsmaterial av hög kvalitet som kontinuerligt uppdateras.”

Av självvärderingen framgår vidare att fakulteten, efter utredning om studenternas upplevelser av stress, i den pågående översynen av juristprogrammet överväger att ändra balansen mellan ”problemseminarier och stödstrukturer” utifrån vad som kommit fram om studenternas upplevda brist på individuellt anpassad feedback (s. 36). I direktivet till översynen lyfts även fram att studenterna är osäkra på kraven vid seminarier och vid examinationer.

Vad närmare gäller själva forskningsanknytningen av utbildningen kan ur självvärderingen på s. 32 f citeras följande:

”En i sammanhanget brännande fråga för en yrkesutbildning är hur det praktiska momentet i undervisningen – som närmast anknyter till den beprövade erfarenhet som förvaltas inom skräet ifråga – balanseras mot det teoretiska momentet – som direkt måste vila på vetenskaplig grund... .. det får nog krasst konstateras att med undantag för Rättshistoria och allmän rättslära (RoA) är de teoretiska inslagen på de obligatoriska kurserna (Terminskurs 1 till 6) mycket få... På de första sex terminerna ägnas seminarierna väsentligen åt praktisk problemlösning. Det är inte så att studenterna bibringas någon egentlig förståelse gällande grundläggande etik, retorik, vetenskapsteori, filosofi eller ens rättsvetenskapens egna teoribildningar... När den juridiska examen stöptes om från vetenskaplig till yrkesexamen vid nittonhundratalets början avsåg sig fakulteterna alldeles uttryckligen ansvaret för ”individens bildning”. Utbildningens ändamål blev att tillgodose den växande statsapparats och det övriga samhällets behov av jurister. Konsekvenserna är alltså kännbara. De teoretiska inslagen på utbildningen har visserligen blivit fler. Studenternas respons visar på öppenhet och intresse på sina håll, men mottagandet är blandat, vilket kan ha att göra med att inslagen är få och svåra att integrera med undervisningen i övrigt.”

I självvärderingen framhålls också problemet med att fakulteten måste förlita sig på ”inhyrda” adjunkter, som vanligtvis är icke-disputerade praktiker eller doktorander, eftersom de fast anställda, forskarutbildade lärarna inte räcker till (citat från terminskursrapport ht19-vt20 från T2: ”Så länge vi saknar resurser att bemanna terminen med forskarutbildad personal får vi nog

i hög utsträckning acceptera att detta måste vara en yrkesutbildning och begränsa oss till att lära ut de praktiska färdigheter som goda examinerade jurister bör besitta.”) Behovet av tillfälligt anställda adjunkter varierar mellan terminskurserna, beroende på hur många fastanställda lärare som finns knutna till ämnena i fråga.

Vad gäller frågan om juristprogrammet vilar på ”beprövad erfarenhet” sägs i självvärderingen att man ”utan vidare [kan] säga att *undervisningens form* ... vilar på beprövad erfarenhet” eftersom den problembaserade undervisningsmodellen använts i Uppsala i trettio år och där hänvisas också till att juristutbildningar med problembaserat lärande använts och används på flera andra ställen.

3.2 Bedömagruppens kommentarer

Även om självvärderingen uttrycker viss självkritik vad gäller den vetenskapliga grunden, kan Bedömagruppen konstatera att den forskande miljö som omger juristutbildningen i Uppsala är både bred och stark. På grundnivå, dvs. under de första sex terminerna, finns det enligt Bilaga 5 till självvärderingen minst tre professorer placerade på varje obligatorisk kurs och därutöver ett antal universitetslektorer. Även om inte alla dessa används i undervisningen hela tiden innebär det ändå att studenterna utsätts för många disputerade lärare från olika forskningsområden och med olika forskningsintressen. Sammantaget med det faktum att ”seminariemodellen”, som ju är en metod- och analysinriktad undervisningsmodell, genomgående används i undervisningen, ger detta goda förutsättningar för utbildningen att ”vila på vetenskaplig grund”. Ur självvärderingen för terminskurs 5 (s. 19) läser man exempelvis: ”Särskild vikt läggs vid att träna de studerande att muntligen och skriftligen presentera argument och förslag till lösningar på juridiska och ekonomiska problem, dels ur rättsdogmatisk, dels ur ett vidare rättsvetenskapligt perspektiv.” Att leda seminarier på detta vis kräver ett vetenskapligt förhållningssätt hos läraren och beskrivningen här om hur undervisningen går till kan ses som ett litet men dock tecken på att utbildningen vilar på vetenskaplig grund.

Utbildningen vilar otvivelaktigt på ”beprövad erfarenhet” om man med detta kriterium, som i självvärderingen, menar att man har lång, god erfarenhet av något, i detta fall av den problembaserade undervisningsmodellen (se s. 31). Uppfattat på detta sätt är detta kriterium utan tvekan uppfyllt beträffande många av lärarnas bidrag till utbildningen. Bedömagruppen uppfattar emellertid att kriteriet ”beprövad erfarenhet” också handlar om huruvida läraren har erfarenhet av praktiskt juridiskt arbete, eftersom det handlar om att också ha kompetens för att utbilda till ett yrke. Utbildningen verkar präglad av att lärarna endast är teoretiskt skolade och Bedömagruppen har inte fått klart för sig om lärarna över lag har – eller om det ses som en merit att ha – praktisk juridisk erfarenhet från världen utanför universitetet. Vi ställde oss själva frågorna (utan att komma fram till något svar): ”Är juristutbildningen i Uppsala alltför lite, alltför mycket eller lagom teoretisk för att frambringa bäst möjligt förberedda jurister i dagens samhälle och hur avgör man – eller vem avgör – det i så fall?”. Användningen av icke disputerade praktiker som adjunkter riskerar visserligen att dra ner omfattningen av måluppfyllelsen vad gäller kriteriet att undervisningen ska vila på vetenskaplig grund, men å andra sidan kan användningen av praktiker bidra till att yrkesperspektivet stärks och detta är i så fall en fördel, sett utifrån hur vi uppfattar kriteriet att undervisningen också ska vila på ”beprövad erfarenhet”.

4 Studenternas lärande

Den tredje aspekten som Bedömargruppen har att ta ställning till är huruvida undervisningen sätter studenterna lärande i centrum.

4.1 Bakgrund

Den problembaserade lärandemodellen beskrivs i självvärderingen som studentcentrerad och baserad på studenternas egen aktivitet. Den anses därmed svara väl mot tanken att studenternas lärande ska sättas i centrum (för en utförligare redogörelse om den problembaserade modellen, se ovan avsnitt 3.1).

Graden av studentcentrering respektive läraraktivitet varierar enligt självvärderingen mellan kurserna, där till exempel processpelen som förekommer på flera terminer och redovisningsseminarierna med ordförandegrupper på terminskurs 1 och 6 beskrivs som studentcentrerade. Det förekommer även diskussionsseminarier där läraren tar en mer modererande roll. De sokratiska lektionerna och rättsfallsseminarierna beskrivs ha en mer varierande studentaktivitet. Föreläsningarna är få, och av naturliga skäl, inte studentaktiverande i samma grad.

Den problembaserade undervisningen har enligt självvärderingen ett brett stöd i kollegiet och bedöms fungera väl. Som nämnts ovan (se avsnitt 1.1) ska dock en översyn göras av juristprogrammet, där man överväger att ändra balansen mellan ”problemseminarier och stödstrukturer” utifrån vad som kommit fram om studenternas upplevelse av stress och brist på individuellt anpassad feedback.³

4.2 Bedömargruppens kommentarer

Det råder enligt Bedömargruppen ingen tvekan om att juristprogrammet sätter studentens lärande i centrum. Den problembaserade undervisningsmetoden innebär en hög grad av studentaktivitet, vilket i grunden främjar lärandet. Modellen som nyttjas är dock inte ”problembaserat lärande” i strikt mening, utan kompletteras med föreläsningar och skrivandet av promemior (PM).

Hur fungerar PBL i verkligheten?

Vid platsbesöket fick Bedömargruppen möjlighet att närvara vid tre seminarier på termin 1, 4 och 6 för att betrakta utbildningsmodellen och prata med studenterna om deras upplevelse av undervisningen. Det problembaserade lärandet synes i stort fungera väl, graden av studentaktivitet är hög och metoden som sådan är uppskattad av studentgruppen. Basgrupperna uppskattas både ur ett socialt och pedagogiskt perspektiv. Studenterna framhöll även att de inte vill övergå till en undervisningsform som enbart består av föreläsningar. Bedömargruppen noterade även att de föreläsningar som förekommer inte tycktes uppfattas som lika givande av studenterna. Föreläsningarna är inte obligatoriska och bland studentgruppen finns uppfattningen att det inte är värt att gå på dessa då ”allt ändå står i böckerna”.

³ Självvärderingen s. 36; Översyn av juristprogrammet (JURFAK 2022/9).

Det framkom dock av både studenter och kursföreläsare att den problembaserade metoden tillämpas olika strikt av olika lärare, där vissa är bättre på att gripa in och styra in studenterna på rätt spår när deras lösningsförslag är för långt ifrån det som omfattas av seminariet, medan andra intar en mer strikt inställning till sin roll som seminarieledare. Studenterna efterfrågar en större enhetlighet ifråga om hur lärarna ska agera, när de ger muntlig feedback direkt vid seminariet på studenternas muntliga presentation och den materiella lösningen på problemet. Lärarna beskrevs ha för stor tilltro till problembaserat lärande som metod och studenterna upplever att den bristande individuella återkopplingen på både den muntliga presentationen och det svar man arbetat fram medför att studenterna ofta är osäkra på vad de gjort bra och vad de gjort mindre bra. Att metoden är tongivande för undervisningen medför att studenterna inte vet om de har löst uppgiften på rätt sätt eller vad man förväntas kunna vid examinationen.

Kursrapporterna visar även tecken på att studenterna upplever den problembaserade undervisningsmetoden som alltför case-fokuserad, vilket medför att studenterna upplever det som svårt att applicera kunskaperna på mer analyserande frågor. Även från lärarlagets sida framkommer i kursrapporter reflektioner om huruvida det stora fokuset på seminarier i för hög grad styr studenternas inläsning och medför att de missar att se samband och återkommande mönster mellan de olika rättsområdena. Utifrån vad som framkommer i rapporten från 2021 om studenternas psykiska välmående och vid platsbesöket funderar Bedömargruppen på huruvida lärandet kan blockeras av att studenterna drivs för hårt vad gäller just studentaktivitet samtidigt som de upplever att de får för lite och för oklar feedback på sina prestationer. I rapporten kan man läsa att många studenter känner prestationsångest och snarare upplever seminarietillfället som ett examinationstillfälle än som ett tillfälle för lärande. För vissa studenter ”kan det kännas som att ägna sig åt kvalificerad gissning i tal och skrift i åtta terminer.”

Bedömargruppen ser positivt på att den problembaserade modellen ska ses över i den kommande översynen och vill rekommendera att fakulteten ser över och antar tydligare riktlinjer om lärarens roll vid seminariet. En tydligare återkoppling på presentationerna, både vad gäller den muntliga framställningen, och det materiella innehållet i svaret, vore önskvärt ur studentsynpunkt. Även upplägget med PM parallellt med examinerande seminarium kan behöva ses över, då både studenter och lärare på ett seminarium under platsbesöket som var i nära anslutning till en inlämning av PM framhöll att studenterna på grund av den inlämningen inte var tillräckligt förberedda inför seminariet för att få till den studentaktivitet som krävs för att seminariet ska bli meningsfullt.

Återkoppling

En återkommande problematik som lyfts fram i både kursvärderingar och i mötet med studenter och studentrepresentanter är återkopplingen på samtliga examinerande moment. Kursföreläsarna framhåller både i kursrapporter och vid platsbesöket att man aktivt jobbar med frågan och försöker åstadkomma en enhetlighet mellan de rättande lärarna. Ändå framhöll studenterna upprepade gånger under platsbesöket att mängden återkoppling på PM skiljer sig mycket åt beroende på vem det är som rättat. Studenterna framhöll att de ofta saknar återkoppling på vad de har gjort bra och att den kritik som ges inte alltid är konstruktiv. Det upplevs därmed som svårt att veta vad man ska ta med sig till nästa skrivtillfälle. Studentrepresentanterna framhöll att det saknas enhetliga riktlinjer på fakulteten om hur återkoppling ska ges då detta istället styrs på kursnivå. Studentkåren har initierat ett projekt där

studenterna gått igenom de riktlinjer som finns på varje enskild kurs för att kunna sammanfatta dessa till en enhetlig mall.

I förhållande till poängsättningen både på PM och tentamen upplevs det av studenterna ibland som godtyckligt hur poäng delats ut då motivering sällan ges. De långa typsvaren på tentamen gör det dessutom svårt för den enskilde studenten att förstå varför denne fått poäng eller vad som har missats. Studenterna uttryckte önskemål om små kommentarer i marginalen om vad man fått poäng för, vad som varit bra eller vad man missat.

Trots att studenterna på ett övergripande plan förklarar sig nöjda med den problembaserade pedagogiska modellen, kommer det på den mera konkreta nivån fram många kritiska synpunkter och önskemål om förändring vad gäller frågan om återkoppling. Bedömargruppen har här redovisat dessa synpunkter och önskemål ganska utförligt för att göra detta tydligt. Eftersom studenterna själva förmodligen är de som bäst vet vad som främjar deras lärande menar Bedömargruppen att studenternas synpunkter och önskemål bör tillmätas stor tyngd. Om problembaserat lärande ska vara modellen för undervisningen behöver studenterna få tydlig, konstruktiv och likvärdig återkoppling för att kunna utvecklas och ta till sig den progression som krävs på programmet.

Examensarbetet

Vid genomgången av underlaget till självvärderingen noterade Bedömargruppen återkommande kritik mot upplägget med examensarbetet. Framförallt lyftes behovet av information inför arbetet och den varierande handledningen under arbetets gång. Problematiken med att studenterna själva måste leta upp en handledare och därmed indirekt kan välja sin egen examinator (eftersom denna utses av handledaren) återkom även under platsbesöket. Det är därför välkommet att fakulteten tillsatt en arbetsgrupp för att se över hur kursen ska läggas upp framöver.

Betygskriterier

Många studenter upplever en frustration av att de inte vet vad som förväntas av dem på de olika kurserna och examinationerna.

Betygskriterierna är över lag mycket generella. I självvärderingen framhålls att de övergripande lärandemålen är påfallande vaga och att de konkretiseringar som görs i kurs- och undervisningsplaner inte är mycket mer informativa. Det framhålls även att betygskriterierna behöver vara vaga då utbildandet i en metod strängt taget inte kan fångas i objektiva kriterier.⁴ Bedömargruppen instämmer i bilden av att betygskriterierna är generellt utformade och rekommenderar att de konkretiseras för att studenterna ska förstå vad som förväntas av dem.

⁴ Självvärderingen s. 29–30.

5 Examination och progression

Den fjärde aspekten som Bedömargruppen har att ta ställning till är huruvida målen examineras på ett ändamålsenligt och rättssäkert sätt och att progression säkerställs.

5.1 Bakgrund

Följande är hämtat från självvärderingen:

Examinationsformerna varierar mellan kurserna. På grundläggande nivå innehåller alla kurser ett eller flera skriftliga moment, men även olika former av muntlig redovisning, oppositioner eller andra muntliga aktiviteter samt en avslutande skriftlig tentamen. Kurserna på avancerad nivå om 15 hp examineras genom skriftlig sals- eller hemtentamen. Kurserna om 30 hp kräver oftast en skriftlig sals- eller hemtentamen tillsammans med ett längre skriftligt arbete motsvarande 15 hp. Olika former av muntliga prestationer i form av oppositioner, processspel m.m. utgör också examinationsunderlag. Betyg på en kurs utfärdas inte förrän alla obligatoriska undervisningsmoment fullgjorts med godkänt resultat. De graderade betygen ”Med beröm godkänd (AB)”, ”Icke utan beröm godkänd (Ba)”, ”Godkänd (B)” och ”Underkänd (U)” används på fakulteten.

Ändamålsenlig och rättssäker examination

Tentamen i sal genomförs vid Uppsala universitet sedan några år tillbaka med hjälp av det digitala examinationssystemet Inspira. Handskrivna salstentamina kan i vissa fall genomföras om det råder platsbrist i universitetets e-tentamenssalar. Examinationerna genomförs anonymiserat utom i de fall detta inte låter sig ordnas, till exempel vid muntliga redovisningar, oppositioner m.m. Kursföreståndarna är kursernas examinatorer och ansvarar för examinationernas genomförande. Om flera lärare deltar i rättningen av tentamen håller sig kursföreståndaren uppdaterad om hur rättningen fortskrider. Ofta sker en avstämning med de rättande lärarna efter ett visst antal rättade frågor för att tillförsäkra att tentamensfrågorna inte språkligt missförstås eller på annat sätt visat sig vara oklara för studenterna, samt att bedömningen av uppgifterna blir på samma nivå.

Studenter med behov av särskilt stöd vid examinationer får hjälp av studievägledare att upprätta en särskild handlingsplan för studier och examination. Det kan handla om examinationer i särskilda tentamenslokaler, extra tentamenstid eller särskilda hjälpmedel. Kursföreståndarna godkänner i förväg huruvida eventuella anpassningar eller hjälpmedel är förenliga med kursernas styrdokument vad gäller examinationsformer m.m.

Enligt studenternas arbetsvillkor vid Uppsala universitet ska alla typer av examination rättas inom 25 dagar. Ur dokumentunderlaget framgår att programmet i vissa fall har svårt att uppfylla detta krav. Det gäller särskilt längre promemorior, då terminskurserna har upp mot 230 studenter per kurstillfälle. Detta påverkar enligt självvärderingen inte tiden för rapporteringen av kursens slutresultat, men uppfyller likväl inte de krav rörande rättningstid som ställs av universitetet. Frågan har enligt dokumentunderlaget diskuterats vid flera tillfällen och förbättringar har skett. Med tanke på den mängd skriftliga uppgifter som ingår på kurserna, och ambitionen att ge kvalitativt bra kommentarer på studenternas skriftliga prestationer i syfte att erhålla en progression i skriftlig färdighetsträning genom hela utbildningen, är det enligt

självvärderingen inte ett alternativ att minska återkopplingen på promemoriorna, vilket är det tidskrävande momentet i rättningen. Problematiken har diskuterats med studenterna som genomgående framhåller att mängden återkoppling inte ska minska, men att det är viktigt att studenterna informeras i så god tid som möjligt om förseningar. Om en längre fördröjning av resultatrapporteringen inträffar ska examinator informera prefekten om fördröjningen. Enligt självvärderingen (s. 39) bevakas frågan om förseningar särskilt av fakulteten, men problematiken är inte löst med tanke på att resursfrågor och möjligheter att bemanna kurserna är centrala frågor. Fakulteten framhåller dock att mer kan göras i denna fråga.

Särskild vikt läggs vid att examinationen ska utgå från, och ha stöd i, kursernas styrdokument avseende form, förväntade studieresultat och kursinnehåll. De olika examinerande momentens relativa viktning avseende slutresultatet ingår även här. Examinationer diskuteras särskilt dels i kursrapporterna, dels med Utbildningsutskottets ledamöter under kursernas kvalitetsgranskning. Betygsfördelningen på kurserna analyseras inom kurserna och tas särskilt upp i kursrapporterna och den efterföljande redovisningen i Utbildningsutskottet. Fakulteten har undersökt huruvida examinationsformerna, till exempel sals- eller hemtentamen, påverkar betygsspridningen och landat i slutsatsen att själva examinationsformen spelar mindre roll i detta avseende.

Delar av kurserna examineras även på obligatoriska seminarier. För att bli godkänd på ett seminarium krävs aktivt deltagande och studenterna får endast missa ett givet antal seminarier per kurs. Missade seminarier måste vanligen kompenseras med en skriftlig promemoria, som innehållsmässigt stämmer överens med seminariet.

Progression

Vad gäller progressionen finns enligt självvärderingen en tydlig tanke om en sådan i färdighetsträningen, särskilt i metodträningen men också inom muntlig färdighetsträning, skriftlig färdighetsträning, kritiskt tänkande och reflektion. Självvärderingen innehåller redogörelse, kurs för kurs, hur dessa olika moment tar sig uttryck på de olika kurserna. Vad gäller t.ex. den skriftliga färdighetsträningen sker progressionen främst genom repetition och ökande svårighetsgrad vid PM-skrivandet (s. 42). Utbildningens skriftliga färdighetsträning avslutas genom att kurserna på avancerad nivå innehåller skrivuppgifter, antingen som hemtentamen, promemrior eller längre uppsatser. Särskilt på de terminslånga fördjupningskurserna är den skriftliga färdighetsträningen påtaglig genom den uppsats motsvarande 15 hp som ingår på kurserna. Utbildningens avslutande examensarbete uppgår till 30 hp varvid alla de färdigheter som tränats under utbildningen ska tillämpas (s. 44).

Seminariediskussioner, PM-uppgifter och examinationsuppgifter främjar progressionen i färdighetsträningen och det kritiska tänkandet inom utbildningen. Det kritiska tänkandet tränas ytterligare genom att olika perspektiv, till exempel hållbarhet, genus, rättsekonomi och ett komparativt perspektiv, anläggs under studierna av olika ämnen. Under seminariediskussionerna förutsätts att studenterna analyserar effekterna av aktuella regler, finner alternativa lösningar och prövar olika ståndpunkter. Flera seminarieuppgifter berör frågor som är omdebatterade i samhället, vilket möjliggör diskussioner rörande lagstiftningens motiv och ändamål. I självvärderingen (s. 45) sägs att studenterna mot slutet av utbildningen bedöms ha mycket god förmåga till ett självständigt och kritiskt förhållningssätt till

rättssystemet, men att de kritiska inslagen kan förstärkas ytterligare genom att framhävas tydligare under befintliga kursmoment, men även genom att nya inslag utvecklas.

Ur kursplanerna på programmet ses en tydlig progression inom målet att kunna arbeta med juridiska problem (metod). Från att i början av programmet ”kunna identifiera juridiska problem” (Terminskurs 1), ”att identifiera och föreslå lösningar på för kursen relevanta juridiska problem” (Terminskurs 5) till, som exempel ”att identifiera juridiska problem i en komplex kontext” (citat från kursplanen för kursen Förmögenhetsrättslig familjerätt). För andra mål, såsom skriftlig och muntlig framställning, är det svårt att ur kursplanerna läsa fram en progression mellan kurserna. Exempelvis ”att i muntlig såväl som skriftlig form, enskilt såväl som i samarbete med andra, kunna presentera juridiskt material” (Terminskurs 1) och sedan på avancerad nivå ”att utföra muntliga och skriftliga prestationer inom givna tidsramar” (citat från kursplanen för kursen Mänsklig säkerhet: folkrätt, mänskliga rättigheter, humanitär rätt).

Ur självvärderingen framkommer att det finns en plan för progression inom muntlig framställning (s. 41) samt för skriftlig färdighetsträning (s. 42). Det framgår även att fakulteten 2007 har genomfört ett arbete gällande progression inom juristprogrammet *Slutrapport Kvalitets-reformen Delprojekt 1-Progression*. I praktiken märker lärare på kurser i högre årskurser att studenterna har fått mycket skrivträning,⁵ dvs. progression inom skrivande.

I självvärderingen lyfter man fram svårigheten med att, även om lärarna på kurserna utvecklar mycket goda kunskaper i träning av metodologiska anslag och övriga färdigheter på den kurs där de undervisar, saknar de ibland djupare kunskaper i hur andra kurser hanterar frågorna, vilket kan påverka progressionen inom programmet. Med start hösten 2022 kommer det enligt självvärderingen (s. 45) att anordnas särskilda tematiska möten med kursföreståndarna på de obligatoriska kurserna för att möjliggöra denna typ av övergripande diskussioner.

Av direktivet till den kommande översynen av juristprogrammet framgår att förbättringsförslag ska tas fram. Delar som rör progression diskuteras, men just progression i sig nämns inte, vilket skulle kunna förtydligas.

5.2 Bedömagruppens kommentarer

Examinationen framstår som ambitiös inte minst genom systemet med seminarier, flera PM och olika skrivuppgifter på många av programmets kurser. Att programmet arbetar med konstruktiv länkning mellan undervisning och examinerande moment är positivt. Såvitt Bedömagruppen kan avgöra är examinationen ändamålsenlig och rättssäker, beaktat den stora mängden studenter. Det förekommer dock att examinationer inte rättas inom de angivna 25 dagarna. Detta är något som programmet bör se över (frågan har betydelse även för lärarnas arbetsmiljö). Vid åtgärder måste dock också hänsyn tas till studenternas önskemål om mer individuell återkoppling. Såväl av dokumentunderlaget som av intervjuer under platsbesöket framgick att studenterna efterfrågar mer individuell återkoppling på uppgifter. Sen eller för lite individuell återkoppling skapar onödig stress hos studenterna. I översynen av juristprogrammet bör även fördelar och nackdelar med terminstentor utredas.

⁵ Se till exempel Kursrapport RoA s. 1.

Progressionen vad gäller juridisk metod är tydlig genom hela juristprogrammet. Detta syns också tydligt i kursmålen för progression på programmet. Studenterna tränas via bl.a. seminarier och PM-skrivande. Enligt självvärderingen finns en plan för progression inom muntlig framställning samt för skriftlig färdighetsträning. Bedömagruppen anser att denna progression måste lyftas fram tydligare inom målen på de olika kurserna (mer progression kan finnas än vad nuvarande målformuleringar uppvisar). För de flesta kurserna ges kursmålen i form av en punktlista, men för vissa anges målen i löpande text (t.ex. kursplanen för T6). En mer enhetlig skrivning av kursmålen skulle troligen göra det enklare att följa progressionen inom olika delar på programmet. Bedömagruppen har även noterat att ett kritiskt förhållningssätt finns med i betygskriterier för högre betyg på kurserna. Om det är ett kursmål så bör det finnas med redan för de lägre betygen.

Mer allvarligt ser Bedömagruppen på att det verkar saknas någon som ansvarar för helheten på juristprogrammet. Detta har betydelse för hur progressionen säkras inom programmet, men, det har – som nämnts ovan – även stor betydelse för programmet som helhet. Som nämnts ovan verkar det finnas ett tydligt kursfokus på programmet men mindre samverkan mellan kurserna. För att tillförsäkra progression krävs att även lärare utöver kursföreståndare aktivt deltar i kvalitetsarbetet, och att det finns en samarbets- och förändringsvilja.

Omtentamen

I förhållande till omtentamen framgår av utbildningsplanerna, kursrapporterna och samtal med kursföreståndarna att det på grundterminerna råder en ordning där en student som på höstterminen inte genomför ordinarie tentamen, eller inte uppnår tillräckligt många poäng för att erhålla en godkänd tentamen, kan skriva tentamen igen först vid nästa ordinarie tentamen (förutom de fall extra tentamen hållits på grund av covid-19). Detta innebär att en kurs som avslutas i januari kan examineras igen först i juni (fem månader senare).

Studentrepresentanterna upplever att diskussionen om frågan oftast har bemötts med svaret att det skulle störa den pågående kursen för mycket att ha omtentamen under pågående kurs. Kursföreståndarna framhöll i sin tur att det är så utbildningen är upplagd. Detta framstår enligt Bedömagruppen inte som särskilt ändamålsenligt eller som en ordning som sätter studentens lärande eller psykiska välmående i fokus, då det kräver att studenten examinerar två kurser i princip samtidigt. Det kan ur ett arbetsbelastningsperspektiv för lärarna inte heller anses som ett optimalt upplägg då studentgrupperna redan är stora och ännu fler studenter ska examineras samtidigt om en tidigare omtentamen inte ges. Det bör även noteras att det enligt UKÄ:s vägledning *Rättssäker examination* framgår att tiden mellan ordinarie examination och möjligheten till omexamination vid en salstentamen inte bör överstiga två månader. Om avvikelser ska göras från dessa tider ska speciella förhållanden föreligga.

På vårterminen verkar dock alla grundterminer ha en uppsamlingstenta inför kursstart i augusti, vilket är i linje med UKÄ:s riktlinjer. Hur kurserna på avancerad nivå förhåller sig till omexamination är för Bedömagruppen svårt att ta ställning till, då det enligt de kursrapporter som tillgängliggjorts gruppen (VT21 och HT21) endast varit två studenter som inte fått godkänt i en fördjupningskurs.⁶

⁶ WTO Law, 15 hp.

Spärrtentor

I förhållande till examinationen framförde studenterna även kritik mot vad de kallar för ”spärrtentor”, det vill säga tentamen där en viss poäng krävs på varje delämne för att tentamen ska bli godkänd. Denna typ av tentamen verkar återfinnas på exempelvis terminskurs 3. Kritiken verkar vara återkommande.⁷ Att det ska krävas godkänt i varje ämne verkar självklart. Att ett underkänt resultat i ett delämne resulterar i att hela tentamen måste skrivas om verkar mindre självklart. För att minska på arbetsbördan både för lärare och student – och möjligtvis också för att främja studentens lärande – kunde man istället tillämpa en ordning där studenten endast behöver tentera om det delämne där denne blivit underkänd. Detta skulle kunna frigöra resurser för att jobba med till exempel återkoppling.

Pedagogiskt stöd

Av självvärderingen framgår som nämnts ovan att studenter med behov av särskilt stöd vid examinationer får hjälp att upprätta en särskild handlingsplan för studier och examination. Under platsbesöket framkom dock att de upprättade handlingsplanerna inte alltid följs. Enligt studentrepresentanterna har en brist på antalet datorer för e-tentamen medfört att studenter som har rätt till inläst material/talsyntes inte kan nyttja detta på tentamen då det kräver att två datorer används. Även bristen på salar där dessa datorer finns tillgängliga har medfört problem för studenter som har rätt till förlängd skrivtid, då det inte funnits möjlighet att placera dem i en separat sal, vilket har lett till att den förlängda skrivtiden inte kunnat nyttjas.

Pedagogiskt stöd är en anpassning med anledning av ett funktionshinder och bristen på pedagogiskt stöd kan utgöra en grund för diskriminering enligt diskrimineringsformen ”Bristande tillgänglighet” i 1 kap. 4 § 3 p. Diskrimineringslag (2008:567). Bristande tillgänglighet före-ligger när en person med en funktionsnedsättning missgynnas genom att en verksamhet inte genomför skäligen tillgänglighetsåtgärder för att den personen ska komma i en jämförbar situation med personer utan denna funktionsnedsättning. Uppsala universitet har som statlig myndighet även ett ansvar i enlighet med Förordning om de statliga myndigheternas ansvar för genomförande av funktionshinderspolitiken (2001:526).

Enligt medarbetarwebben kan samordnare av riktat pedagogiskt stöd rekommendera anpassning av examination, men ansvaret för utförandet faller på institutionerna.⁸ Av *Riktlinjer för studenternas arbetsvillkor på grundnivå och avancerad nivå vid Uppsala universitet* (UFV 2016/327) framgår under avsnitt 6, punkt 12, att det är examinator som utifrån kursmålen avgör om och på vilket sätt anpassning av examinationen sker. Samma information framgår på informationshemsidan om pedagogiskt stöd.⁹ Bedömargruppen utgår ifrån att ansvariga arbetar aktivt och målmedvetet för att uppfylla universitetets skyldigheter ifråga om varje enskild students rätt till pedagogiskt stöd.

⁷ Kursrapport Terminskurs 3 s. 23.

⁸ <https://mp.uu.se/web/info/undervisa/stod-studenter/stod-stud-funktionsneds/pedagogiskt-stod>

⁹ <https://www2.uu.se/student/stod-och-service/funktionsnedsattning/varaktig-funktionsnedsattning>

6 Lärarkompetens

Den femte aspekten som Bedömargruppen har att ta ställning till är huruvida verksamma i utbildningen har aktuell ämnesmässig och högskolepedagogisk/ämnesdidaktisk kompetens samt huruvida lärarkapaciteten är tillräcklig

6.1 Bakgrund

I självvärderingen beskrivs och diskuteras lärarkompetens på ett klagörande sätt. Kravet på ämnesmässig kompetens är, såvitt fakulteten kan bedöma, väl tillgodosett. De anställda lärarna har genomgått högskolepedagogisk utbildning omfattande minst 10 veckor eller har motsvarande kompetens. Man beskriver att man anställer doktorander, nyutexaminerade jurister och andra som adjunkter. Dessa har inte alltid genomgått relevant högskolepedagogisk utbildning och de saknar ibland full ämneskompetens. I sin värdering bedömer fakulteten att man har en god ämnesmässig och pedagogisk kompetens med det upplägg man har, med äldre lärare som handleder och stöttar yngre, i någon sorts informellt handledarskap.

I självvärderingen beskrivs lärarkapaciteten ganska rudimentärt och indirekt. Det som beskrivs är att man använder sig av doktorander och adjunkter då dessa behövs. Behovet av tillfälligt anställda adjunkter beskrivs variera mellan terminskurserna, beroende på hur många fast anställda lärare som finns knutna till ämnena ifråga. Man skriver också att *de förändringar i lagen om anställningsskydd (1982:80) som träder i kraft nu i höst och som begränsar möjligheterna att använda tillfälligt anställda adjunkter innebär en utmaning för den tillämpade ordningen*. Vad den här ändringen eventuellt kan innebära för undervisningen problematiseras dock inte i någon högre grad, annat än att institutionen i viss mån rimligen behöver hitta nya former för kunskapsförmedlingen.

Under avsnitt 3.4.1 i självvärderingen diskuteras i sista stycket att rättning inte kan ske inom de stipulerade 25 dagarna. Här beskrivs risker för att studenter påverkas negativt av detta såsom påverkan på möjligheten att få studiebidrag och studielån. Längre ner i detta stycke under värdering skrivs bland annat att när studenterna, till exempel på kursråd, får välja mellan att 25-dagars fristen hålls med minskad mängd feedback och att fristen ibland missas men mängden feedback behålls väljer de genomgående att mängden feedback inte ska minska. Denna problematik beskrivs i slutet av stycket som ett resursproblem. Det finns dock ingen diskussion om hur denna problematik skulle kunna lösas.

6.2 Bedömargruppens kommentarer

Beträffande ämnes- och pedagogisk kompetens ser Bedömargruppen inga problem såsom det beskrivs i självvärderingen och av vad som framkommit vid platsbesöket. Lärarna är överlag mycket uppskattade av sina studenter.

Beträffande lärarkapaciteten finns dock tydliga problem på flera plan. Den lärarbrist som finns leder till att studenterna ibland inte får sina PM rättade i tid samtidigt som arbetsbördan stressar lärarna vilket leder till en påfrestande arbetssituation för lärarna. För studenternas del innebär det en stress att inte få veta betyg inom stipulerad tid, särskilt om man blir underkänd. Det kan leda till avsevärd stress och därmed dåligt psykiskt mående. Det leder också till att studier i sent skede kan behöva omdisponeras. Vidare kan det påverka möjligheterna till studiestöd via CSN.

Lärarnas arbetsmiljö

För lärarnas del innebär arbetsbelastningen avsevärd stress vilket framkom vid platsbesöket. Det skrivs dock inget om detta i självvärderingen. Som redan framkommit fick Bedömargruppen vid flera tillfällen under platsbesöket från studenterna höra kritik om bristande återkoppling, bl.a. att den skriftliga feedback som ges på PM inte sällan är extremt kortfattad och intet-sägande vilket gör att man som student inte förstår varför man fått det betyg man fått. Lärarna upplever och framhåller å andra sidan att de försöker ge så mycket och så tydlig feedback som de kan. Lärarna tycks alltså vara hårt belastade. Det Bedömargruppen sett vid platsbesöket är att lärarkapaciteten inte räcker till på flera terminskurser, kanske tydligast på T2, T5, T6, men det råder brist på lärare också på vissa fördjupningskurser. På T5 uppfattas lärarbristen vara påtaglig. Det Bedömargruppen ser är att det är väldigt många PM att bedöma och skriva kommentarer på. Detta utgör en stor och under terminen mer eller mindre konstant belastning på lärarna. Kursansvariga lärare uppger att de regelbundet lägger en hel del tid utanför normal arbetstid på att betygsätta och kommentera PM. Sammantaget leder detta till en påfrestande arbetssituation för lärarna med stress som följd. Bedömargruppen anser att både lärare och studenter skulle vinna på att dra ner på antalet PM eller PM:ens omfattning, utan att man där-igenom skulle behöva riskera progressionen inom färdighetsträningen. En minskning skulle kunna förväntas medföra att stressen minskar, att PM skulle kunna bedömas och rättas i tid och att alla studenter fick bättre feedback så de förstår vad som varit bra och dåligt och varför de fått det betyg de fått.

Bedömargruppen har även sett exempel på feedback som är väldigt omfattande, upp till 19 sidor på en skriftlig tentamen. Det kan inte vara meningen att lärare ska skriva så långa typsvar då det tar orimlig tid för läraren samtidigt som det sannolikt skjuter över målet för vad studenten önskar i form av feedback.

Man kan också ställa den övergripande frågan om det kanske inte i själva verket är för många studenter på programmet i förhållande till de lärarresurser som finns. Bedömargruppen har även diskuterat möjligheten att lärare prioriterar sin egen forskning framför undervisning och det kan också hända – vilket Bedömargruppen inte undersökt närmare – att en del lärare gör färre undervisningstimmar än vad som ingår i tjänsten. Det finns också en tydlig hållbarhetsaspekt med att ha en lärarkår som arbetar under mer eller mindre konstant stress. Sjukskrivningar eller att lärare söker sig till annat arbete kan utgöra ett hot mot kvaliteten på juristprogrammet.

7 Internationalisering och hållbarhetsperspektiv

Den sjätte aspekten som Bedömagruppen har att ta ställning till är huruvida internationalisering och internationella perspektiv liksom hållbarhetsperspektiv främjas.

7.1 Internationalisering

7.1.1 Bakgrund

Självvärderingens beskrivning inleds med att konstatera att rättens internationalisering avspeglas i kursernas innehåll, och att internationaliseringen märks mer på vissa kurser än på andra.

Terminskurs 1 består för en väsentlig del av europarätt med tyngdpunkt i EU-rätt och EKMR-rätt. Även komparativ konstitutionell rätt omfattas. Kursen har en engelskspråkig kursbok och under kursen förekommer både rättsfall och annat material på engelska som obligatoriskt inläsningsmaterial. Terminskurs 2 (skadeståndsrätt, avtalsrätt, kontraktsrätt, fordringsrätt och arbetsrätt) saknar större internationella inslag. Europarätten inverkar dock särskilt på skadeståndsrätten och arbetsrätten. Ingen litteratur på främmande språk förekommer, med undantag för den vetenskapliga artikel som ligger till grund för hemtentamen (oftare på engelska än inte). I terminskurs 3 uppmärksammas det internationella perspektivet i huvudsak inom immaterialrättsundervisningen, som har starka EU-rättsliga inslag. I övrigt förekommer enstaka inslag med internationell inriktning i undervisningen i sakrätt och familjerätt, till exempel i ämnen till promemoriorna. Det förekommer inte någon kurslitteratur på engelska eller något annat främmande språk, men ett antal rättsfall som studeras i immaterialrätt och familjerätt, och som återfinns i kursmaterialet, är skrivna på engelska. I terminskurs 4 (straffrätt och processrätt) behandlar tre föreläsningar internationellrättsliga frågor. Därtill ägnas en kursbok den internationella straffrätten, även om den är skriven på svenska. Terminskurs 5 (skatterätt och associationsrätt) innehåller i alla ämnen internationella inslag. Inom skatterätten är det två seminarier som behandlar internationell individ- och företagsbeskattning samt två seminarier som behandlar EU-skatterätt, där ett flertal domar från EU-domstolen behandlas. Kursens obligatoriska kurslitteratur är till övervägande del på svenska. En av böckerna i skatterätt är skriven på engelska. Terminskurs 6 (förvaltningsrätt och internationell rätt) består till 50 % av de internationellrättsliga ämnena folkrätt, EU-rätt samt internationell privat- och processrätt. Två av kursböckerna samt åtskilliga av de rättsfall som behandlas under kursens gång är skrivna på engelska. Kursen Rättshistoria och allmän rättslära är i grunden komparativ och internationell. Kursböckerna är skrivna på engelska.

Av fördjupningskurserna ges 15 av 44 kurser på engelska, ytterligare åtta har explicita internationella teman och internationella inslag förekommer på flera av de övriga kurserna. Internationaliseringen befrämjas även genom student- och lärarutbyten.

I självvärderingen framhävs också internationellt studentutbyte med partner-universitet utanför Sverige. Fakulteten har utbytesavtal med universitet i Amerika, Asien, Oceania och Europa. Efter genomfört studieutbyte skriver studenterna en reseberättelse om sina erfarenheter av att studera vid ett utländskt lärosäte. Reseberättelserna tillgängliggörs för kommande utresande

studenter. De senaste åren har fakulteten haft cirka 100 utresande studenter och ca 70–80 inresande studenter på kurser på avancerad nivå. De inresande studenterna deltar på fakultetens kurser under samma förutsättningar som fakultetens programstudenter. I många fall berikas seminarierna av de inresande studenternas reflektioner över ämnet utifrån sina erfarenheter från sina respektive utbildningar vilket många gånger ”öppnar ögonen” på fakultetens programstudenter inför internationella frågor och möjligheter att studera och arbeta utomlands. När det gäller basgruppernas sammansättning på de engelskspråkiga kurserna vinnläggs om att det blir en blandning av programstudenter och inresande studenter i varje basgrupp för att studenternas arbete med kurserna ska bli så bra som möjligt, inte bara i materiellt kunskapsmässigt hänseende, utan även vad avser de inresande studenternas insocialisering som nya uppsalastudenter.

7.1.2 Bedömargruppens kommentarer

I självvärderingen framhävs spänningen mellan målsättningen att utbilda svenska jurister och internationalisering. Endast 10 % av de fast anställda lärarna har en juristexamen från ett annat land, men pilen pekar uppåt. Det tilläggs att även om ämnesinnehållet under grundutbildningen till övervägande del är nationellt till sin karaktär kan studenten välja en helt internationell profil på avancerad nivå, och att tidigare studenter från juristprogrammet i Uppsala arbetar inom EU, FN:s fackorgan, Europarådet, internationellt verksamma advokatbyråer, NGO:s m.m.

Bedömargruppen saknar ibland information om huruvida det sker en återkoppling mellan EKMR-rätt och EU-rätt på terminskurs 1 och frågor i de olika rättsområdena på senare terminer. I terminskurs 2 är det EU-rättsliga aspekter i konsumentlagstiftningen och i skadeståndsrätten (motorvagnsdirektiven). I terminskurs 2 är även CISG, Unidroit, PECL, PETL och DCFR aktuella. Från vad Bedömargruppen kan se, är delvis sådana internationella rättskällor integrerade i undervisningen på terminskurs 2, åtminstone i kursböckerna. I Terminskurs 3 kan det göras en återkoppling mellan familjerätten och CRPD-konventionen, FN:s barnkonvention, FN:s kvinnokonvention och Haag-konventionen om barnbortföring. Från vad Bedömargruppen kan se sker det en återkoppling mellan barnrätt och EKMR. Det framgår inte huruvida det sker en återkoppling mellan civilrättsliga ämnen på terminskurs 2 och 3 och internationell privat- och processrätt på termin 5. Det kan synas som om det här sker en återkoppling på så sätt att den internationella familje- och arvsrätten utgör en stor del av delämnet internationell privaträtt.

Bedömargruppen anser att det är mycket bra att internationell privat- och processrätt är obligatoriska ämnen på juristprogrammet. Det är också berömvärt att det är ett bra utbud av fördjupningskurser som ges på engelska. Däremot verkar det inte finnas ett krav på att studenterna ska läsa minst en kurs som ges på engelska och det framgår vidare av självvärderingen att programstudenterna på de engelskspråkiga fördjupningskurserna är få. Vid platsbesöket framkom även att programstudenterna inte söker sig till de engelskspråkiga fördjupningskurserna då det upplevs som svårare att få ett bra betyg på de engelskspråkiga kurserna. Vad detta beror på har inte undersökts närmre, men kan enligt Bedömargruppen eventuellt kopplas till en bristande färdighetsträning på grundterminerna (se mer om detta nedan).

Bedömargruppen anser att det är bra att programstudenter och inresande studenter blandas i basgrupperna. Det ger även studenter som inte reser utomlands en viss internationell

anknytning. Det bör dock noteras att kursrapporterna från de engelskspråkiga fördjupningskurserna framhåller att det finns vissa utmaningar med den blandade studentgruppen och att de inresande studenterna inte har vana av PBL. I vissa fall har detta till och med lett till att kurser görs om och framåt endast kommer att ges för svenska studenter.¹⁰ Hur de inresande studenterna ska introduceras till utbildningsmodellen och hur fakulteten ska säkerställa att kurserna är fungerande och fortsatt kommer att ges är en fråga som kräver vidare arbete från fakultetens sida.

Det faktum att det är ytterst få av programstudenterna som väljer att läsa de engelskspråkiga kurserna innebär att blandningen av programstudenter och inresande studenter på kurserna inte blir särskilt stor.

Språklig färdighetsträning

Som nämnts ovan under avsnitt 2.2 anser Bedömargruppen att examensmålet ”visa förmåga att i såväl nationella som internationella sammanhang muntligt och skriftligt klart redogöra för och diskutera sina slutsatser i dialog med olika grupper” inte är uppfyllt för alla studenter.

Det framgår av utbildningsplaner och platsbesöket att programstudenterna inte får någon färdighetsträning på engelska under grundterminerna. Alla PM, examinationer och muntliga framföranden sker på svenska. Även om kursböcker och rättsfall är på engelska uppövas studenterna inte förmågan att uttrycka sig muntlig eller skriftlig på engelska. Som noterat ovan kan detta vara en bidragande faktor till det låga antalet programstudenter på de engelskspråkiga fördjupningskurserna.

Bedömargruppen anser att man borde överväga att inkludera författandet av ett PM, en muntlig presentation eller en tentamensfråga på engelska i någon av grundterminernas kurser. På så sätt skulle examensmålet uppnås och studenternas färdighetsträning främjas, men det skulle även ge studenterna en mer realistisk inblick i arbetslivet. Många av studenterna kommer troligen arbeta i en miljö där kommunikationen sker helt eller delvis på engelska. Att examination sker på engelska kan enligt UKÄ inte anses strida mot språklagen, förutsatt att det följer av kursens mål att studenterna t.ex. ska uppnå vissa kunskaper i engelska eller visa förmåga att kommunicera på detta språk inom kursen.¹¹

7.2 Hållbarhetsperspektiv

7.2.1 Bakgrund

I självvärderingen skrivs det att högskolornas verksamhet, enligt högskolelagen, ska främja en hållbar utveckling som innebär att nuvarande och kommande generationer tillförsäkras en hälsosam och god miljö, ekonomisk och social välfärd och rättvisa (högskolelagen 1 kap. 5 §). Hållbar utveckling definieras vidare i Agenda 2030 och FN:s 17 globala mål. Målen och delmålen i Agenda 2030 omfattar de tre dimensionerna ekonomisk, social och miljömässig (ekologisk) hållbar utveckling.

¹⁰ Se till exempel Administrative Law beyond the State – a European Perspective, 15 hp.

¹¹ Se UKÄ:s vägledning, *Rättssäker examination*, s. 44–46.

På juristprogrammet återfinns alla de tre ovan nämnda dimensionerna i styrdokument och i de olika kursernas innehåll. Det ekonomiska hållbarhetsperspektivet behandlas på Terminskurs 5 inom ämnena associationsrätt och kapitalmarknadsrätt. Seminarieuppgifter på kursen behandlar hållbarhet utifrån olika aspekter av den utveckling som skett inom olika skolor av ESG-påverkan av företagens verksamhet. En utgångspunkt i seminarieundervisningen är Bruntlandkommissionens hållbarhetsbegrepp, FN:s Global Compact, Sustainable Investment, Corporate Social Responsibility och hållbarhetsindex. Inom ämnena associationsrätt och skatterätt skriver studenterna PM och får här välja olika kritiska perspektiv varav hållbarhetsperspektivet är ett.

Det sociala hållbarhetsperspektivet, dit man räknar områden som hälsa, trygghet, rättvisa och maktutövning, återfinns på flera terminskurser och fördjupningskurser. Främst berörs det på Terminskurs 1, 3 och 6. Under Terminskurs 1 behandlas frågor om hållbar utveckling under föreläsningar och seminarier. Med tanke på kursens inriktning är flera områden som kan hänföras till det sociala hållbarhetsperspektivet centrala i kursen, till exempel demokratifrågor, institutionell hållbarhet, rättsstaten, rättighetsfrågor genom rättighetskatalogen i RF 2 kap., men också mänskliga rättigheter inom Europarådet och EU inklusive övervakningssystem. Förutom att hållbarhetsperspektivet genomsyrar kursen har perspektivet även ingått i examinationsfrågor. Frågor rörande social och ekonomisk hållbarhet utgör också bärande delar av de ämnen, bland annat familjerätt, som studeras under Terminskurs 3. Under Terminskurs 6 studeras miljö rätt som ett av ämnena inom den speciella förvaltningsrätten. Det ekologiska hållbarhetsperspektivet har en självklar plats på kursen, såväl inom ramen för nationell förvaltningsrätt där särskilt miljö rätt studeras, som inom den internationella rätten. Även det sociala hållbarhetsperspektivet behandlas på Terminskurs 6 under föreläsningar och seminarier. Detta gäller till exempel fredliga och inkluderande samhällen med rättvisa för alla, samt effektiva och inkluderande institutioner med ansvarsutkrävande på alla nivåer. Perspektivet ingår här både på seminarier i den allmänna och speciella förvaltningsrätten och inom den internationella rätten, särskilt inom ämnena folkrätt och europarätt.

På fördjupningskursnivån är hållbarhetsperspektivet centralt på fördjupningskurserna i miljö rätt, men det beaktas även på andra kurser, bland annat vid behandlingen av rätten till hälsa, mänskliga rättigheter i allmänhet och på seminarier om rättsstatens komponenter och tillgång till rättvisa.

7.2.2 Bedömagruppens kommentarer

I kursernas kvalitetsarbete läggs särskilt fokus på att tydligare koppla kursinnehållet till hållbarhetsperspektivet. På vissa kurser är kopplingen onekligen lättare att göra med tanke på ämnenas direkta koppling till det ekonomiska, sociala eller ekologiska hållbarhetsperspektivet. Som exempel kan nämnas ovan nämnda terminskurser, men det gäller även fördjupningskurser på avancerad nivå vars teman och inriktningar direkt kan kopplas till de tre olika perspektiven. Givet juridikens betydelse för den globala marknaden och i övrigt den för infrastruktur som möjliggjort utarmningen av jordens resurser, klimathotet, hotet mot den biologiska mångfalden och så vidare är det också viktigt att belysa de ämnen som inte direkt har hållbarhetsfokus ur ett hållbarhetsperspektiv. Det gäller särskilt på den kommersiella rättens område. Här ser Bedömagruppen en utvecklingspotential.

Med tanke på juridikens och rättsstatens centrala roll för att förverkliga de globala målen finns stora möjligheter att ytterligare accentuera hållbarhet i utbildningen, till exempel genom särskilt utvecklade seminarier, men även genom att tydligare relatera kursernas innehåll till Agenda 2030 och FN:s 17 globala hållbarhetsmål.

Bedömargruppen saknar mer konkreta exempel på att hållbarhetsfrågor är integrerade i undervisningen. Det känns lite historiskt med Brundtland-kommissionen som utgångspunkt. Teman som cirkulär ekonomi, delningsekonomi och klimatfrågor saknas i självvärderingen.

Bedömargruppen tycker att det ges goda exempel på hållbarhetsfrågor i terminskurs 5 i samband med associationsrätt och skatterätt. Det finns en stor potential för att lyfta hållbarhetsfrågor även i kontraktsrätt, immaterialrätt, skadeståndsrätt och arbetsrätt.

I självvärderingen framhålls det att frågor rörande social och ekonomisk hållbarhet ”utgör också bärande delar av de ämnen, bland annat familjerätt, som studeras under terminskurs 3”. Immaterialrätten är också väl ägnad att belysa ekonomiska, ekologiska och sociala hållbarhetsfrågor.

Det finns även potential för att bättra hållbarhetsfokus i administrationen av juristprogrammet, särskilt med tanke på mindre förbrukning av papper. Till exempel kan man fråga sig varför uppsatser måste lämnas in fysiskt. Det finns goda funktioner för kommentarer och förslag i program som Word och Acrobat, som rättande lärare kan nyttja. Det finns också program som Inspira, Canvas och dylikt, som ger möjlighet till digital uppladdning, nedladdning och kommentering av PM. Vid norska lärosäten har man använt digital inlämning av uppsatser i mer än tio år.

8 Jämställdhetsperspektiv

Den sjunde aspekten som Bedömagruppen har att ta ställning till är huruvida jämställdhetsperspektiv integreras i utbildningen.

8.1 Bakgrund

Jämställdhetsfrågor ingår som explicita kunskapsmål i programmet och tas upp på ett flertal kurser vilka listas i självvärderingen (sid 53).

- visa kunskap om sådant samhälls- och familjeförhållanden som påverkar kvinnors och mäns livsbetingelser, och
- visa kunskap om mäns våld mot kvinnor och våld i nära relationer

I självvärderingen lyfts fram att dessa mål tas upp inom ett flertal kurser på programmet och att kurserna är utspridda över många terminer inom programmet. Vissa områden som berör jämställdhetsperspektivet är återkommande, men programmet lyfter även in aktuella frågor som rör jämställdhet, t.ex. förändringar i skattesystem och hur det påverkar jämställdheten eller diskussionen om fördelning av platser i styrelser. Studenter kan även välja att skriva om genusperspektiv i uppsats på i kursen på terminskurs 5. Utöver att området tas upp i programmets mål, jobbar programmet även aktivt med jämställdhetsfrågor med studentgruppen. Ett exempel på detta är att fakulteten kontinuerligt informerar studenterna om fakultetens och universitetets arbete inom området. I undervisningsplanen till den första terminskursen (T1 V21H22) finns ett avsnitt om det s.k. lika-villkorsarbetet på Juridiska institutionen. Där informeras studenten om vilka styrdokument som arbetet ska baseras på. Samtidigt nämns det i flera kursrapporter att studenterna önskar tydligare information om hur de kan agera vid kränkningar.

Utifrån det bifogade dokumentunderlaget framgår att juristprogrammet har en jämn fördelning av manliga och kvinnliga lärare/kursföreståndare på programmet. De flesta kurser (där uppgiften är given i kursrapporten) har en mixad lärargrupp. På avancerad nivå är det vanligare med kurser med färre kvinnliga lärare (9 kurser med mindre än 20% undervisning av kvinnor). För det omvända finns enbart 4 kurser där kvinnliga lärare står för den större delen av undervisning (mer än 80%). Goda förutsättningar finns alltså för både manliga och kvinnliga förebilder inom utbildningen. I fakultetens mall för kursrapporter finns en rad för att ange *antal undervisningstimmar som fullgjorts av kvinnliga lärare*, vilket gör det enkelt och översiktligt att se i hur stor andel studenterna möter både manliga och kvinnliga lärare i sin utbildning. Denna rad är ifylld på 75% av kurserna på avancerad nivå (i underlagen till utvärderingen), vilket ger en tydlig bild över fördelningen av lärartiden. För terminskurserna på de första tre åren är den däremot inte ifylld för hälften av kurserna (informationen går att hitta i kursernas schema). Att jämställdhet är en aktiv fråga på programmet framgår även av kursrapporten för T1 V21/H21. Här noteras övervikten av kvinnliga seminarielärare. Ett annat arbete för att ge studenterna förebilder har varit *T1-podden: Juridik i örat* (Undervisningsplan HT22 6.9). Podcasten startade 2017 och har haft både män och kvinnor som utifrån sin yrkesroll pratat om aktuella frågor. Studenterna har tillgång till tidigare inspelade avsnitt.

På litteratursidan är könsfördelningen av författare mer skev. Samtidigt är det tydligt att lärarna är medvetna om detta och skulle önska en bättre fördelning, men att ”den svenska rättskulturen är liten och utbudet av läroböcker begränsat”.

En del som sticker ut under den här aspekten är studenternas välmående. Från Stressenkäten kan läsas att dubbelt så många kvinnliga studenter anser sig stressade över sina studier jämfört med de manliga studenterna. Enkätens slutsats är att kön har betydelse för upplevd stress på programmet.

8.2 Bedömagruppens kommentarer

Jämställdhetsfrågor är en aspekt som tydligt tas upp i juristprogrammet. Jämställdhetsaspekter ingår som explicita mål både på programmet och på dess kurser och hanteras och tas upp också i flera andra sammanhang. Fakulteten är tydlig med att informera studenterna om vilka styrdokument som deras arbete ska följa. Även om informationen finns med så är det emellertid inte alltid enkelt att nå ut med den. Uppföljningen av kurserna i kursrapporter har även de ett tydligt fokus på att mäta och diskutera jämställdhet. Att redovisa undervisning av underrepresenterat kön, här kvinnor, ser Bedömagruppen mycket positivt på och vi vill rekommendera att detta redovisas i samtliga kursrapporter. Möjligen avspeglar sig det här systematiska arbetet på den mycket goda könsfördelningen bland programmets lärare. Samtidigt är det tydligt att det finns jämställdhetsaspekter som programmet vill jobba mer med, såsom litteraturen. Överlag anser Bedömagruppen att denna aspekt är väl täckt. De områden som behöver undersökas mer är den stora skillnaden i upplevd stress mellan kvinnliga och manliga studenter på programmet.

9 Samhällsrelevans och yrkesförberedelse

Den åttonde aspekten som Bedömagruppen har att ta ställning till är huruvida utbildningen svarar mot individers och samhällets behov av bildning och professionell kunskap och huruvida utbildningen förbereder studenterna för ett framtida arbetsliv.

9.1 Bakgrund

I självvärderingen beskrivs att juristprogrammet är tydligt präglat av att det handlar om en yrkesutbildning. Det skrivs också att utbildningens innehåll är förhållandevis traditionell samt att man kan tala om en hävdvunnen ordning i fråga om arbetsfördelningen mellan akademi och praktik inom juridiken. Under utbildningen lär sig de blivande juristerna först och främst den juridiska metoden och får grundläggande materiella kunskaper om och överblick över rätts-systemet. En yrkesverksam jurist ägnar sig åt mycket annat än juridik i snäv mening – som att förhandla, förlika parter, skriva avtal, hantera klienter, göra riskbedömningar, skriva utredningar, med mera, med mera, beroende på yrke.

Under rubriken värdering skriver fakulteten att studenterna uttryckt önskemål om mer praktiska inslag med direkt yrkeslivskoppling i utbildningen. Detta kommenteras inte vidare utan någon mening senare konstateras att utbildningen i tekniskt hänseende får anses vara ändamålsenlig. Det skrivs alltså inget om varför man valt att inte diskutera eller tillmötesgå detta önskemål från studenterna. Senare skriver man att det finns anledning att fundera över om en utbildning som i tekniskt hänseende får anses vara ändamålsenlig är nog, särskilt mot bakgrund av juristrollens förändring under senare decennier. Vidare skriver man att rätten inte bara är ett maktmedel, utan att den sätter gränser för makten, och det är också juristernas uppgift att bevaka dessa gränser. Efter en del resonemang kommer man fram till att det kan vara riskfyllt att närma sig dessa frågor då det kan hävdas att sådana insatser skulle kunna kompromettera studenternas objektivitet, och politisera utbildningen med förtroendeförluster som följd. Senare skriver man att det som efterfrågas är omdöme och kritisk reflektionsförmåga och att detta inte är något som man tillägnar sig genom att exempelvis studera etik som akademisk disciplin.

9.2 Bedömagruppens kommentarer

Bedömagruppen konstaterar att de som tar juristexamen vid Uppsala universitet är efterfrågade på arbetsmarknaden. Det borde i sig vara tillräckligt bevis för att utbildningen har samhälls-relevans. Med detta sagt kan Bedömagruppen konstatera att den enda systematiska avstämning som gjorts med bäring på samhällsrelevans är en enkät som tillställdes arbetsgivare 2009 ("Juris kandidater på arbetsplatser", Exquiro Market Research). I enkäten framgår att arbetsgivarna generellt ansåg att anställda med juristexamen hade mycket stor nytta av sin utbildning i arbetet. Vilka som fick erbjudande om att svara på enkäten samt vad enkäten innehöll för frågor och hur svaren såg ut har dock inte redovisats. Enkäten kan inte heller uppfattas som aktuell. Någon annan form av systematisk avstämning beträffande samhällsrelevans eller yrkesförberedelse mot avnämare eller alumner har inte gjorts.

I samband med platsbesöket informerades Bedömagruppen om att det finns en aktiv alumniförening och att viss informell avstämning görs mot dessa alumner. Det saknas dock systematisk avstämning mot både alumner och samhälle inkluderande olika former av arbetsgivare. Bedömagruppen ser detta som en allvarlig brist då man från

utbildningsansvarigas sida borde vara mer intresserade av att systematiskt stämna av med studenter, alumner och arbetsgivare beträffande hur relevant utbildningen faktiskt är. Man skriver i självvärderingen att förutsättningarna ändrats avsevärt över åren men man bryr sig inte om att följa upp denna vetskap på ett systematiskt sätt. Vidare saknas arbetslivsrepresentanter i relevanta organ och utvecklingsprojekt. För andra yrkesutbildningar på universitetet är det en självklarhet att arbetslivsrepresentanter finns med i till exempel motsvarigheten till Utbildningsutskottet. Utifrån dessa fakta kan inte Bedömargruppen se att man säkerställt att programmet har en aktuell och tydlig samhällsrelevans.

Beträffande yrkesförberedelse tränas studenterna i metod, vilket helt klart är en styrka när man ska ut i arbetslivet. Studenterna är vana att förbereda, presentera, diskutera och argumentera. Det som framkommer av självvärderingen är att studenterna önskar mer av praktiska inslag med direkt yrkeslivskoppling. Denna önskan bemöts inte i självvärderingen. Vid platsbesöket uttryckte studenterna att det finns ett tydligt behov av yrkeslivskoppling. De flesta studenter arbetar vid sidan av sina studier hos olika typer av framtida potentiella arbetsgivare såsom advokatbyråer för att få erfarenhet och inte minst för att få in en fot hos en potentiell framtida arbetsgivare. Det som hänt är att när praktik med yrkeslivskoppling inte erbjuds på programmet, känner studenterna sig tvingande att skaffa sig denna erfarenhet utanför studierna. Denna ext-
rapraktik skapar dessutom ytterligare press på studenterna.

Vidare har flera studenter uttryckt tydliga önskemål om utbildning och träning i kommunikation. Man upplever det som stressande att man utan utbildning och träning förväntas kunna kommunicera med bland annat klienter som inte så sällan är till exempel ledsna, förtvivlade, arga eller kränkta. Denna bild delas även av de yrkesaktiva som deltagit i Panelsamtalet "Vad krävs av en modern juristutbildning". Någon som kände till den utbildning och träning som finns på läkarprogrammet tog upp den utbildningen som ett bra exempel på vad studenter på juristprogrammet också skulle behöva för att vara bättre förberedda för arbetslivet. Bedömargruppen instämmer i att den här typen av utbildning och träning samt examination mot kunskaps- och färdighetsmål i kommunikation borde ingå som en del av juristutbildningen. Genom att lägga till dessa moment i utbildningen skulle man kunna stärka både individerna och programmet.

10 Studentinflytande

Den nionde aspekten som Bedömargruppen har att ta ställning till är huruvida studenterna har inflytande i planering, genomförande och uppföljning av utbildningen.

10.1 Bakgrund

Studenterna har enligt självvärderingen en formell representation i fakultetens alla beslutande organ och kursföreståndarna instrueras att i ett tidigt skede kontakta studentrepresentanter för att diskutera förändringar på kurserna för att säkerställa studenternas involvering. Genom kårens terminsskyddsombud har studenterna en aktiv del i kvalitetsdiskussionerna och utvecklingen av kurserna och kursutbudet. Enligt självvärderingen är studenterna därmed kontinuerligt involverade i beredning och beslut i studierelaterade frågor.

Studentinflytandet på de obligatoriska terminskurserna säkerställs enligt självvärderingen genom att det under varje termin hålls två kursråd, nämligen ett mitterminkursråd och ett avslutande kursråd. Studentrepresentanterna väljs av studenterna, vilka i samråd med studierådet och terminsskyddsombuden ansvarar för insamling av studenternas synpunkter inför kursråden. Både studentrepresentanterna och kårens terminsskyddsombud deltar i kursråden. Kursråden protokollförs och tillsammans med sammanställningen av kursvärderingarna utgör studentsynpunkterna en central del i kursernas avrapportering till Utbildningsutskottet, i vilket studentrepresentation återfinns. Kursrapporterna publiceras för att även studenterna ska få tillgång till dem. Förändringar på kursen och vilka synpunkter studenterna framfört på tidigare kursomgångar ska även redogöras för vid kursintroduktioner.

Det ovan beskrivna systemet med kursråd på de obligatoriska kurserna bedöms enligt självvärderingen fungera tillfredsställande. Att återkoppla till de studenter som avslutat en kurs har ansetts vara lite av en utmanande uppgift och det är inte alltid detta sker. Det framhålls dock att studentrepresentanterna som deltagit i institutionens och studierådets studiebevakande organ i förändringsarbetet har en detaljerad bild av vilket förändringsarbete och vilka förändringar som skett. Även återkopplingen vid kursstart blir ibland något för översiktlig och är enligt fakultetens egen utsaga ett område som fakulteten jobbar aktivt med. Även kursrapporternas publicering är problematisk då det av tekniska skäl inte finns ett tillfredsställande sätt att tillgängliggöra kursrapporterna för samtliga studenter. Det framhålls dock att allt material är tillgängligt i pappersformat på institutionens studieexpedition.

Självvärderingen konstaterar att det föreligger utmaningar vid inhämtandet av löpande studentsynpunkter på avancerad nivå. Kursutbudet är omfattande och det har bedömts vara svårt att organisera kursråd på samma sätt som på obligatorisk nivå. Istället har ett löpande kvalitetsarbete och löpande inhämtning av studentsynpunkter från kursföreståndarnas sida, till exempel genom avsättandet av tid vid ett seminarium för en kvalitetsdialog med studenterna och studie-rådets bevakning bedöms vara tillräckligt. Det framhålls dock att det finns en förbättringsmöjlighet i detta avseende.

Avslutningsvis framhålls att man ser positiva effekter av att studentframförda synpunkter behandlas på kursföreståndarmöten, där flera kurser deltar, då det möjliggör att även andra kurser blir uppmärksammade på aktuella övergripande frågeställningar varför ett proaktivt arbete kan genomföras även på andra kurser.

Att studenterna representeras i alla fakultetens beslutande organ följer av lag och det är således självklart att studenterna ska få den insyn i kvalitetssäkringen och planeringen, genomförandet och uppföljningen av utbildningen. Självvärderingen framhåller att man aktivt arbetar för att representation ska finnas i alla organ och att man, vid de fall studentrepresentation har förbisetts, har uppmärksammat och åtgärdat detta. Både utbildningsansvariga och kursföreståndarna framhöll i samtalen med Bedömargruppen att de värnade om studenterna och tog fasta på deras åsikter på alla nivåer av organisationen och det betonades att både det formella och informella samarbetet fungerade bra.

Vid platsbesöket hade däremot studentrepresentanterna en något annan bild av situationen. Det framhölls att man förvisso sitter med organ och nämnder på fakulteten och att man formellt får komma till tals, men att det inte alltid upplevs som att studenternas åsikter värdesätts eller beaktas. Utbildningen och fakulteten beskrivs av studenterna som konservativ och obenägen till förändring. Studentrepresentanterna poängterade även att det upplevs som att fakulteten försöker ”runda” studentkåren i vissa frågor, då studentkåren till exempel inte fick en plats i arbetsgruppen för översynsarbetet förrän bristen på studentinflytande påpekades av studentrepresentanterna. Avseende det informella samarbetet framhöll studentrepresentanterna att det finns ett visst mått av informellt samarbete, men tillfällena är få och sker oftast som förberedelse inför större formella sammanhang.

10.2 Bedömargruppens kommentarer

Det föreligger en tydlig diskrepans i hur studentinflytandet beskrivs och upplevs av de olika aktörerna, vilket medför att Bedömargruppen har svårt att bedöma hur det reella studentinflytandet faktiskt ser ut. Vår uppfattning är dock att det formella inflytandet fungerar förhållandevis bra. Vid mötet med kursansvariga lärare yttrade en lärare med emphasis: ”Vi borde lyssna mer på studenterna!” Detta uppfattade Bedömargruppen som positivt och som ett uttryck för en god vilja.

Kursråden

Kursråden verkar vara en fungerande ordning för inhämtandet av studenternas åsikter. Studenterna, inklusive terminskyddsombuden, framhöll dock vid platsbesöket att mottagandet av deras åsikter och kritik varierar mycket från kurs till kurs, där till exempel termin 3 och termin 6 beskrevs som både mottagliga för och agerande på informationen. Som ett exempel lyfter studenterna fram att man på båda terminerna gjort om seminarier efter studenternas önskemål. Ofta upplevs det dock från studenternas håll som att det som framförs inte föranleder några åtgärder. I mötet med kursföreståndarna var lärarnas upplevelse en annan. Lärarna sade att man uppskattar studenternas feedback och värnar om deras åsikter. Studenternas upplevelser och den diskrepans som föreligger i förhållande till lärarnas uppfattning får Bedömargruppen att undra över hur reellt studenternas inflytande egentligen är.

Bedömargruppen har även uppmärksammat att det vid ett antal kursråd varit låg närvaro av studenter. Ibland har det till och med genomförts kursråd där endast en student närvarat.¹² Enligt studenterna är det kursföreståndarna som bestämmer tiden för kursråden och studenternas tillgänglighet kontrolleras genom en kontroll av schemat för studenternas nästa kurs. Denna ordning tar dock inte hänsyn till att studenterna har annat i sitt schema än vad som schemalagts

¹² Se slutkursråd, Terminskurs 4, 2021-09-13 i Kursrapport terminskurs 4 s. 190.

av fakulteten, till exempel förvärvsarbete och ideella engagemang och det är därmed ofta mötet krockar med annat. En annan orsak till det låga deltagandet kan enligt studenterna vara att man upplever det som lönlöst att delta eftersom inga förändringar ske. Ytterligare en bidragande faktor är att slutkursrådet för vårterminen ofta hålls långt efter kursens avslutande och man då gått vidare till nästa kurs och inte orkar engagera sig i den kurs man lämnat.

Bedömagruppen vill här poängtera att det verkar föreligga ett problem med kommunikation, framförallt i förhållande till hur man beaktar och arbetar med studenternas åsikter. Effekten av den bristande återkopplingen är att studentinflytandet blir lidande då studenterna inte engagerar sig.

Något bör även nämnas om kursrådsprotokollens utformning och deras betydelse som instrument för studentinflytandet, en fråga som bl.a. handlar om hur protokollen görs tillgängliga för studenterna. Vad gäller protokollens utformning, är återgivandet av vem som har sagt vad, hur kursledningen har svarat och liknande inte optimal; det gör protokollen för omfattande och de blir inte läsbara eller användbara för studenterna. En mer lättillgänglig ordning hade varit att istället återge vad som diskuterats, vilka åsikter som lyfts, vilken slutsats man kommit till samt vilka åtgärder som ska vidtas. Bra exempel på hur kursrådsprotokollen kan läggas upp återfinns bland annat i mitterminskursrådet för terminskurs 5 VT21 och mitterminskursrådet för terminskurs 2 HT20. Bedömagruppens rekommendation – för att kursrådsprotokollen också ska bli lästa och använda av studenterna – är att det skapas riktlinjer för kursrådsprotokollens form och innehåll.

Vad gäller tillgängligheten av kursrådsprotokollen har Bedömagruppen inte funnit några riktlinjer för hur dessa ska göras tillgängliga för studenterna. Enligt studenterna publiceras protokollen ibland, men det görs inte enhetligt över alla kurser och tillfällen. Protokollen biläggs systematiskt till kursrapporterna, men då dessa endast görs årsvis innebär detta att studenter som till exempel har mitterminskursråd på vårterminen får vänta tills kursrapporten är klar någon gång efter höstterminen för att få del av information om vad som sades på kursrådsmötena. Ett enkelt sätt att öka protokollens betydelse både för studentinflytandet som sådant och som informationskälla om hur studenternas åsikter bemötts vid relevant tillfälle vore att göra protokollet tillgängligt i nära anslutning till kursrådsmötet. Bedömagruppen rekommenderar att fakulteten antar riktlinjer för hur publicering av kursrådsprotokoll ska ske och sedan också följer upp att riktlinjerna efterlevs.

Kursvärderingar

Kursvärderingar är ett viktigt instrument för kvalitetsutveckling. Bedömagruppen har noterat att svarsfrekvensen på kursvärderingarna i många fall är mycket låg, det är endast någon enstaka kurs som når upp till över 80 procent svarsfrekvens. Det vanligaste är att ungefär hälften av studenterna svarar på kursvärderingen, men det kan också handla om så låg andel som 34 procent. Detta ser Bedömagruppen som problematiskt.

Enligt Uppsala universitets *Riktlinjer för kursvärderingar* (UFV 2020/2340) och *Vägledning för kursvärderingar* (UFV 2020/2340) ska kursvärderingar genomföras anonymt, skriftligt och i anslutning till avslutandet av en kurs. Det förordas att kursvärderingen ska genomföras vid till exempel en tentamensgenomgång eller introduktionen till nästa kurs. Vid platsbesöket framgick att kursvärderingsformuläret mejlas ut till studenterna efter avslutad kurs och att

påminnelse mejl skickas vid upprepade tillfällen. Ett enkelt sätt att öka svarsfrekvensen vore att avsätta tid på den avslutande lektionen eller på introduktionen till nästa kurs.

Bedömargruppen har även noterat att kursvärderingarna är mycket omfattande och varierar mellan minst 30 frågor och många fall upp mot 60 frågor. Det noteras att standardmallen ligger på runt 40 frågor. En enkel åtgärd för att få upp svarsfrekvensen kunde vara att korta ner dessa till några centrala frågor. Om studenterna har tydliga åsikter om något som det inte ställs en direkt fråga på kommer detta att framkomma i fritextsvaren. Samma reflektion har gjorts av kursansvariga, som uttryckt att: "Kursvärderingen fungerar och är ett värdefullt instrument i kursutvecklingen, men svarsfrekvensen är besvärande låg. Ett problem i sammanhanget är mängden frågor. Optimalt bör nog frågorna vara betydligt färre."¹³

Återkoppling

Bedömargruppen har uppfattat det så att återkoppling inte endast handlar om lärarnas tillkännagivande till studenterna av hur studenternas prestationer har bedömts och betygsatts. Vi har uppfattat det så att återkoppling också handlar om kommunikation i motsatt riktning, nämligen om hur fakulteten/lärarna tillkännager för studenterna hur fakulteten/lärarna reagerat på eller låtit sig vägledas i förändringsarbetet av studenternas synpunkter, sådana dessa tagit sig uttryck i kursvärderingar, på kursrådsmöten, m.m.

Bedömargruppen vill framhålla att kursrapporternas utförande bör ses över. I högskoleförordningen framgår att studenterna ska informeras om resultaten och eventuella beslut om åtgärder som föranletts av kursvärderingen. Av *Uppsala universitets Riktlinjer för kursvärderingar* (UFV 2020/2340) ska studenterna så snart som möjligt aktivt informeras om resultatet av kursvärderingar, eventuella utvecklingsförslag och om vilka eventuella åtgärder som har vidtagits eller planeras att vidtas som en följd därav (dvs. sammanställning och kursrapport).¹⁴ Kursrapporten ska skrivas så snart som möjligt för att kunna utgöra underlag för förändring av kommande kurser, i normalfallet inom två månader efter att kursen avslutats.¹⁵

Vid platsbesöket framkom att kursrapporterna skrivs årligen när de efterfrågas av Utbildningsutskottet och således utgör en del av det årliga kvalitets- och utvecklingsarbetet. Det framhölls att det är mycket arbete med att sammanställa dessa. Bedömargruppen vill därför framhålla att denna ordning bör ses över, både ut student- och fakultetssynpunkt. Kursrapporterna är många fall mer än 200 sidor långa och innehåller kursplaner, kursvärderingar, instruktioner och tentamensfrågor, protokoll från kursråden m.m. Att allt dessa material ska tillställas Utbildningsutskottet varje år har Bedömargruppen förståelse för, men det bör övervägas en ordning där det efter varje avslutad kurs görs en kortare rapport med en sammanfattning och en åtgärdsplan om 1–2 sidor som sedan tillgängliggörs för studenterna. Utifrån denna kan studenterna få en överblick över hur deras åsikter tagits emot och om de lett till några ändringar. Oavsett hur kursrapporterna utformas bör alla kursrapporter, så som till exempel sker på kursen EU Criminal Law, innehålla ett avsnitt med "planerade åtgärder för att förbättra kursen".

¹³ Kursrapport Terminskurs 2 HT20/VT21 s. 14.

¹⁴ Riktlinjer för kursvärderingar UFV 2020/2340 punkt 11.

¹⁵ Riktlinjer för kursvärderingar UFV 2020/2340 punkt 12 b.

Det bör även noteras att kursrapporterna i sin nuvarande utformning lägger ganska lite fokus på att redogöra för vad studenterna tyckte och hur man förhåller sig till detta, vilket enligt riktlinjerna bör göras.¹⁶ Bra exempel på när detta har gjorts är till exempel fördjupningskursen "Mänsklig säkerhet" där följande framkommer: "De synpunkter och tips som studenterna givit i kursvärderingen kommer att användas till att förbättra kvaliteten för att ännu bättre söka uppnå måluppfyllelsen", samt kursrapporterna på T2 som löpande plockar in citat från kursråden och kursvärderingen.

Angående publiceringen av kursrapporterna har Bedömargruppen förståelse för de tekniska begränsningar som användandet av Studium medför och vi är medvetna om det centrala arbete som utförs för att utveckla ett systemstöd för att alla studenter ska få tillgång till kursrapporterna. Fram tills detta systemstöd är på plats vill Bedömargruppen dock rekommendera att man på ett tydligare sätt redogör för var kursrapporterna finns, eller till och med publicerar dem på hemsidan, då det i dagsläget beskrivs som svårt att hitta dessa från både studenternas och fakultetens håll. Dessutom framhöll studenterna att återkopplingen i många fall inte följer den ordning som fakulteten beskriver i självvärderingen. Samma bild återfinns i JF och FEMJUR:s Stressenkät och i Studentbarometern.¹⁷ Det bör även noteras att UKÄ, i förhållande till kursrapporter, har uttryckt att återkoppling till studenterna måste ske aktivt. Det anses inte tillräckligt att endast publicera sammanställningen och kursrapporten på t.ex. en läroplattform. Enligt UKÄ måste fakulteten även meddela studenterna att resultaten finns att tillgå, samt var de finns. Med studenterna avses de studenter som svarat på kursvärderingen, kommande studenter och nyantagna studenter.¹⁸ Oavsett om kravet på publicering uppfylls eller inte är det viktigaste, enligt Bedömargruppen, att kursrapporterna (och kursvärderingarna) kommer till användning som kvalitetsutvecklingsinstrument.

I förhållande till den muntliga återkopplingen avseende kursernas upplägg framgår av självvärderingen att återkoppling om vilka ändringar som skett ska göras på kursintroduktionen. Enligt studenterna görs detta dock inte genomgående på alla terminer, medan fakulteten framhåller att man försöker bli bättre på det. Bedömargruppen vill därmed poängtera att det finns utrymme för förbättring och rekommendera att återkoppling sker på varje introduktion.

Fördjupningskurser

Bedömargruppen har förståelse för den problematik som beskrivits avseende kvalitetssäkringen på avancerad nivå, d.v.s. att det skulle innebära för mycket arbete att hålla kursråd på varje kurs. Bedömargruppen uppmuntrar till ett fortsatt arbete med att ta fram rutiner för kvalitetssäkring med studentinflytande även på den avancerade nivån.

Angående självvärderingen

Avslutningsvis vill Bedömargruppen framhålla följande. Det framhålls i självvärderingen att studentinflytande återfinns i alla beslutande organ på fakulteten och ändå är bristen på studentinflytande i självvärderingen påtaglig. Enligt *Riktlinjerna för Uppsala universitets modell för utbildningsutvärderingar* (Dnr UFV 2015/475) ska studenterna medverka i planeringen, genomförandet och uppföljningen av utbildningsutvärderingarna genom

¹⁶ Riktlinjer för kursvärderingar UFV 2020/2340 punkt 10.

¹⁷ Stressenkäten s. 21; se fråga 27 i Studentbarometerns statistik för juristprogrammet.

¹⁸ Se avsnitt 3.6 i UKÄ, *Bedömargruppens yttrande över kvalitetssäkringsarbetet vid Uppsala universitet*, Reg. nr 411-00438-19; jmf UFV 2020/2340, *Vägledning för kursvärderingar* s. 12.

studentrepresentation i olika beredande och beslutande organ, men också genom att studenter ges möjlighet att delta i institutionens/programmets självvärderingsarbete i samband med utbildningsutvärderingen. Av självvärderingen framgår att studentrepresentation funnits i den referensgrupp som funnits till arbetsgruppens förfogande, men det framgår inte hur denna referensgrupp, och därigenom studenternas åsikter, faktiskt har nyttjats. Vid platsbesöket framkom att referensgruppen endast hade ett uppstartsmöte och därefter inte nyttjades för arbetet med självvärderingen. Kåren framhöll att man genom kontakt med både prodekan och studierektor försökte få igenom ett större studentinflytande, men utöver sedvanlig studentrepresentation i utbildningsutskott och fakultetsnämnd gavs kåren ingen möjlighet att tillföra något till självvärderingen. När självvärderingen var klar och skulle skickas ut till Bedömargruppen fick kåren endast ett par dagar på sig att kommentera innehållet. De synpunkter som kåren kom med beaktades i stora delar, men kåren har framhållit att man på grund av den korta tiden och bristen på insyn under arbetets gång inte kunnat framföra studenternas åsikter på det sätt och i den omfattning man önskat.

Bedömargruppen anser att bristen på studentperspektiv i självvärderingen är beklaglig. Om en utbildning ska utvärderas framstår det som självklart för Bedömargruppen att man tillfrågar dem som går utbildningen om deras åsikter. Det framgår i princip inte någonstans i självvärderingen vad studenternas faktiskt tycker om rådande ordning. Det hade till exempel varit lämpligt att under processen genomföra intervjuer med studenter, studentrepresentanter och terminsskyddsombud för att få en mer nyanserad bild av situationen. Det hade även gått att referera till vad studenterna tyckt om utbildningen i Studentbarometern eller den stressrapport som skrivits av JF/FEMJUR. Det bör dock noteras att *Riktlinjer för Uppsala universitets modell för utbildningsutvärderingar* (Dnr UFV 2015/475) och *Vägledning för arbetet med studentinflytande vid Uppsala universitet* (Dnr UFV 2019/1792) inte ställer några krav på studentdelaktighet under processen och fakulteten mot bakgrund gällande riktlinjer inte agerat på ett felaktigt sätt. Kritiken är kanske bättre riktad mot universitetets riktlinjer, men det finns inget som säger att man inte får gå utöver riktlinjerna.

11 Studiemiljö

Den tionde aspekten som Bedömargruppen har att ta ställning till är huruvida det föreligger en för alla studenter tillgänglig och ändamålsenlig studiemiljö.

11.1 Fysisk studiemiljö

11.1.1 Bakgrund

I fråga om studenternas fysiska studiemiljö framhålls att fakulteten framför allt använder de centralt belägna lokalerna inom fakultetens intendenturområde. Lokalerna bedöms vara ändamålsenliga för den pedagogiska modellen och har i de flesta fall nödvändig utrustning. Det framhålls dock att vissa av lokalerna är mindre ändamålsenliga på grund av deras planlösning, storlek och brist på god ventilation. Viss kritik framförs i förhållande till den befintliga tekniska utrustningen, då den inte varit ändamålsenlig för hybridundervisning. Det noteras dock att fakulteten arbetar med en upprustning för att åtgärda detta problem

Biblioteket beskrivs ha ett brett urval av för utbildningen relevant litteratur och ligger i nära anslutning till de lokaler som nyttjas för undervisning. Biblioteket bedriver även undervisning i informationssökning, något som ingår som ett moment i flera kurser. Det erbjuds även individuell handledning i informationssökning. Det finns även extra stöd riktat mot språk och skrivande hos Universitets språkverkstad och i samarbete med Juridiska Föreningen.

11.1.2 Bedömargruppens kommentarer

I förhållande till studenternas fysiska studiemiljö vill Bedömargruppen framhålla att Juridiska fakultetens lokaler är fina, tillgängliga och i stort får anses vara ändamålsenliga. Lokalernas geografiska placering och närhet till både det egna och även andra bibliotek är positiv ur studentsynpunkt. Studenterna aviserar dock en viss brist på studieplatser, vilket i och för sig verkar vara ett universitetsgemensamt problem, och grupprum. De studieplatser som finns beskrivs dock som bra.

Det noteras i självvärderingen att man på biblioteket fortfarande har problem med att material försvinner och sidor rivs ur böcker. I *Rapport från arbetsgruppen "Studenternas psykiska välmående på juristprogrammet"* beskrivs detta som en myt. Av kursutvärderingar framgår att studenterna upplever att det finns för få exemplar av relevant material i förhållande till antalet studenter som skriver PM inom samma område. I övrigt framstår biblioteket som välsorterat och tillgängligt, både vad gäller lokaler och hjälp med att eftersöka material.

11.2 Psykisk studiemiljö

11.2.1 Bakgrund

Vad gäller studenternas *psykiska* studiemiljö framhålls att fakulteten aktivt jobbar med de stressrelaterade frågorna. Arbetet på fakultetens studentservice beskrivs som omfattande och man arbetar både reaktivt och proaktivt. Tillsammans med kursadministratörer och kursföreståndare tillämpas även ett *early-warning-system* för att fånga upp studenter med frånvaro och för att få indikationer på studenternas mående. Man har även startat ett projekt om mental hälsa. Fakulteten har ett nära samarbete med Studenthälsan och information om dess

verksamhet ges/kommer att ges en gång per läsår på grundterminerna. Det framhålls att ett nära samarbete med JF och ett bra klimat är väsentligt för arbetet med stressrelaterade frågor.

11.2.2 Bedömagruppens kommentarer

Angående studenternas psykiska studiemiljö vill Bedömagruppen framhålla att studenternas psykiska hälsa och den utbredda stressen på juristprogrammet är ett komplext problem som återfinns på samtliga juristprogram. Självvärderingen ensam ger inte en fullständig bild av problematiken. Bedömagruppen har tagit del av *Rapport från arbetsgruppen "Studenternas psykiska välmående på juristprogrammet"* från 2021, en rapport som initierats av Utbildningsutskottet, och vilken i sin tur bygger på en av studenterna (JF och FEMJUR) på eget initiativ genomförd stressenkät 2018. Rapporten har varit till stor nytta för Bedömagruppen när det gäller att försöka förstå frågor rörande studenternas psykiska mående och vilka utmaningar som utbildningen möter. Rapporten innehåller en rad förslag som Bedömagruppen gärna ställer sig bakom. Bedömagruppen har noterat att den av arbetsgruppen föreslagna översynen av juristprogrammet redan har påbörjats och vill uttrycka sin förhoppning om att man tar resterande förslag som lagts fram av arbetsgruppen på lika stort allvar. Det bör dock noteras att direktiven för översynsprojektet, trots att det delvis initierats av studenternas studiesituation, inte omfattar en utredning av den psykiska studiemiljön. Bedömagruppen vill rekommendera att direktiven kompletteras på denna punkt.

Av verksamhetsplanen för 2022 framgår att vissa åtgärder har vidtagits och att fakulteten under det kommande året ska "överväga ytterligare åtgärder för att förbättra studenternas psykiska välmående". Bedömagruppen vill uppmantra till att det i alla kommande verksamhetsplaner och på alla nivåer på fakulteten aktivt arbetas med frågan om studenternas psykiska välmående. En konkret åtgärd som föreslås, närmare bestämt en psykisk skyddsring bland studenterna, har man sökt medel för att kunna genomföra. Bedömagruppen menar att en sådan enkät bör genomföras regelbundet som en del av fakultetens arbetsmiljöansvar. Bedömagruppen ser positivt på de projekt som redan initierats, till exempel trivselenkäten på de inledande terminerna och JF:s mentorskapsprogram och vill framhålla att dessa projekt dels bör bli stående inslag i utbildningen, och utökas till fler terminer.

Arbetsbelastningen på juristprogrammet är utan tvivel en bidragande orsak till studenternas höga stressnivåer och det finns anledning att se över arbetsbelastningen. I kursrapporterna förekommer det återkommande kommentarer från studenterna om att arbetsbördan varit hög, vilka oftast bemöts med en reflektion från kursledningens sida om att studenterna presterat bra och man är nöjd med resultaten på kursen. Att åstadkomma välutbildade och högpresterande jurister som uppfyller målen i högskolelagen och högskoleförordningen m.m. är självklart i enlighet med fakultetens utbildningsuppdrag, men i detta uppdrag ingår även att utbilda hållbara jurister och medverka till att studenterna har hållbara värderingar och förhållningssätt. Att "kursen fungerar hyfsat bra, trots en hög arbetsbörda" och att "resultaten är bra", vilket är lärarkommentarer som man finner i kursrapporterna, kan inte få vara argument för att inte se över arbetsbördan.

Ett par enkla åtgärder för att snabbt underlätta arbetsbördan för studenterna är att se över schemaläggning och placera seminarier så att studier på helgen undviks, att se över litteraturlistor och seminariematerial för att säkerställa att allt material är relevant och omfattas av vad som tas upp på kursen och utvärdera vad man som föreläsare förmedlar i förhållande till

litteraturen. Som exempel kan följande citat från kursrapporten på T1 belysa hur föreläsarnas förhållningssätt påverkar studenterna: "Lärare på institutionen har vid flera tillfällen uttryckt att samtlig kurslitteratur ska läsas minst en gång, gärna två. Uttalandet ifrågasätts och uppfattas som stressande. En student ser gärna att lärare uppmuntrar till att faktiskt förstå det som läses, istället för att studenterna ska stressa sig igenom litteraturen." Arbetet bör med fördel genomföras i samarbete med studenterna så att lärarna får möjlighet att förstå och kan ta hänsyn till hur studenterna upplever sin arbetsbörda.

Under platsbesöket upplevde Bedömargruppen att det bland lärarna fanns en egendomlig inställning till läraruppgiften, som tog sig uttryck i följande uttalande: "Vi har ju också ansvar för att hejda dem som inte passar för att bli jurister". Samtidigt gav lärarna också uttryck för stort engagemang för läraruppgiften och för studenterna. Någon av lärarna uppmanade till att "vi borde lyssna mer på studenterna" och man efterfrågade utbildning av lärarna i hur de bättre ska kunna bemöta studenter med problematik kopplad till psykisk ohälsa, då lärarna upplever att denna ökar och att de inte har kunskap nog att bemöta detta.

12 Uppföljning och utveckling

Den elfte och avslutande aspekten som Bedömargruppen har att ta ställning till är huruvida kontinuerlig uppföljning och utveckling av utbildningen genomförs.

12.1 Bakgrund

I självvärderingen beskrivs ett kontinuerligt pedagogiskt samtal mellan institutionens lärare, både inom kursernas lärarlag och mellan kurser. Det framgår också att kursföreståndarna spelar en central roll i arbetet med den pedagogiska kvalitetssäkringen och kvalitetsutvecklingen på kursnivå. Det beskrivs att det finns flera olika fora för pedagogiskt samtal inom fakulteten i arbetet med kvalitetsutveckling. Det beskrivs som att det kanske viktigaste pedagogiska utbytet lärarna emellan dock sker inom kursernas lärarlag. Kursföreståndarna är de primära pedagogiska ledarna vad gäller genomförandet av kurserna och hanterar löpande pedagogiska frågor som uppkommer under kurstillfällena. Kvalitetssäkring genom Utbildningsutskottet beskrivs som en central del i arbetet med måluppfyllelsen av utbildningen. Det viktigaste pedagogiska arbetet sker dock på respektive kurs, och det är här det egentliga mötet mellan lärare och studenter sker.

Varje gång en kurs har genomförts ska en till studenterna riktad kursvärdering genomföras. Den skriftliga kursvärderingen ligger sedan, tillsammans med de samtal som lärarna kontinuerligt för med studenterna, till grund för en kurs- eller programrapport som skrivs av kursansvariga. Rapporterna på obligatorisk nivå presenteras och diskuteras i Utbildningsutskottet som ger feedback i såväl pedagogiska som formella frågor. Ofta uppkommer även ingående diskussioner mellan utskottets ledamöter och kursföreståndarna om hur kurserna kan utvecklas och förbättras i olika hänseenden. Vad gäller granskning av kursrapporterna på avancerad nivå finns en av Utbildningsutskottet särskilt tillsatt kursrapportgrupp, bestående av två studentrepresentanter, utskottets ordförande och studierektor. Kursrapportgruppen går igenom rapporterna och återrapporterar slutsatser och synpunkter till Utbildningsutskottet. Vad gäller mer övergripande pedagogiska frågor på utbildningen beskrivs att det görs ett kontinuerligt kvalitetsarbete i Utbildningsutskottet. Efter behandling i utskottet publiceras kursföreståndarnas beskrivande del i rapporterna digitalt.

I avsnittet värdering skriver man att arbetet med uppföljning och utveckling av utbildningen granskas kontinuerligt av fakultetens ansvariga organ och företrädare. Det finns dock ingen beskrivning av hur detta i praktiken fungerar och vad det leder till. Här nämns också den programövergripande översynen av juristprogrammet som nyligen initierats. Vidare beskriver man hur ett samarbete mellan juristprogrammen i Sverige lett till att formerna för och en mera enhetlig syn på betygssättningen av examensarbetet har utvecklats på ett bra sätt.

12.2 Bedömargruppens kommentarer

Bedömargruppen har delvis redan tagit upp frågan om uppföljning och utveckling ovan under Återkoppling i avsnitt 10.2. om studentinflytandet.

Det råder ingen tvekan om att det görs en hel del bra arbete för uppföljning och utveckling av programmet på kursnivå.

Bedömargruppen uppfattar att det finns en systematik i arbetet med kursvärderingar. Bedömargruppen har noterat att den skriftliga kursvärderingen innehåller uppemot 60 frågor. På andra fakulteter inom Uppsala universitet har man hårdbantat enkäterna till 10–20 frågor och på så sätt fått en ökad svarsfrekvens. I samtal med studenterna fick vi höra från flera håll att många av frågorna i enkäterna inte kändes viktiga, att enkäterna är tunga att svara på. Bedömargruppen ser ett stort behov av att man inom juristprogrammet tar mer ansvar för att på olika sätt få upp svarsfrekvensen på kursvärderingarna.

Beträffande kursrapporterna är de som regel väldigt långa, ofta över 200 sidor. Enligt studenterna gör det att ingen orkar läsa dem. Vidare är kursrapporten inaktuell för den student som svarat på kursvärderingen efter höstterminen då kursrapporten bara skrivs samman en gång per år, på hösten. Det finns ingen beskrivning i självvärderingen av hur kursrapporten tillgängliggörs för studenterna annat än att de publiceras digitalt. Enligt UKÄ:s granskning av kvalitetssäkringsarbetet vid Uppsala universitet 2020 och rektorsbeslut UFV 2021/2736 brister Uppsala universitet på punkten spridning av resultat från kvalitetssäkringssystemet, och då främst spridning av kursvärderingsresultat och resultat från utbildningsutvärderingar till studenterna. UKÄ fann att Uppsala universitet behöver förbättra systematiken i hur resultaten från kursvärderingarna kommuniceras både till de studenter som gått kursen och till de studenter som ska gå kursen vid nästkommande kurstillfälle.

Bedömargruppen har utifrån självvärderingen och platsbesöket förstått att den tydliga återkoppling som UKÄ kräver beträffande utfall av kursvärderingar och kursrapporter inte tillämpas vid juristprogrammet. Bedömargruppens förslag är att man skapar en ny process för hur kursvärderingar genomförs och används samt hur kursrapporter skrivs, tillgängliggörs för studenterna och används i kvalitetsarbetet. Enligt riktlinjerna ska det göras en kursrapport i anslutning till slutet av en kurs, dvs i juristprogrammets fall efter höst- och vårterminens slut. Det är även viktigt att de kursrapporter som publiceras till studenterna sammanfattar det viktigaste som framkommit av kursvärderingarna och vad man har planerat att åtgärda. En sådan kursrapport bör vara kortfattad och konkret.

Bedömargruppen har inte fått klarlagt huruvida det sker någon kontinuerlig uppföljning eller utveckling av juristprogrammet som helhet. Det som beskrivs är att varje terminskurs jobbar med uppföljning och utveckling medan det i det dokumentunderlag som vi tagit del av inte går att hitta några säkra belägg för att man genomför en kontinuerlig kvalitetssäkring av programmet. Det skrivs visserligen i självvärderingen att Utbildningsutskottet har ett övergripande ansvar men det uttrycks betydligt tydligare att utvärderingsarbetet ligger på kursnivå. Vid platsbesöket träffade Bedömargruppen de flesta kursföreståndarna och då blev det ganska klart att kursföreståndarna inte sinsemellan kommer överens om de flesta frågor och att det i princip inte görs något övergripande arbete med programmet och inte heller någon samlad utvärdering eller utveckling av programmet. Det framkom också att kursföreståndarna har till sig fått delegerat rätten att fatta beslut om i princip allt som har med respektive kurs att göra. Prodekanen eller Utbildningsutskottet har inte makt att ändra något på programnivå. Endast prefekten kan gå in och överpröva och fatta beslut som går emot de beslut som fattats av kursföreståndaren. Det här innebär att respektive kursföreståndare tar ansvar för och har beslutsmandat för sina respektive kurser och att prodekan för utbildning samt

Utbildningsutskottet som bör ta ansvar för helheten inte har något beslutsmandat över t.ex. innehållet i kurserna. Några av kursföreståndarna var tydliga med att de inte är intresserade av någon toppstyrning av programmet utan man vill som nu råda över sin terminskurs. Bedömargruppen ser här en allvarlig problematik med en organisation som inte främjar kvalitetssäkring och utveckling av juristprogrammet som helhet. Bedömargruppen föreslår att man skapar en organisation runt juristprogrammet som kan säkerställa kvalitet och utveckling av juristprogrammet som helhet.

Bedömargruppen ser positivt på att man från juristprogrammets sida initierat en översyn av programmet. Som uppdraget är beskrivet ska man *utvärdera juristutbildningen, dess pedagogik, ämnessammansättning och terminsindelning*. Bedömargruppen förutsätter att fler aspekter än dessa tas in i arbetet. Vi tänker bland annat på juriststudenternas psykiska hälsa och arbetsmiljö, lärarnas psykiska hälsa, arbetsbelastning och arbetsmiljö samt organisatoriska frågor. Vidare förutsätter Bedömargruppen att studenter liksom alumner engageras i detta arbete. Detta bedömarutlåtande bör kunna tjäna som en utgångspunkt i arbetet med översyn av juristprogrammet vid Uppsala universitet.

13 Iakttagelser, slutsatser och rekommendationer

13.1 Iakttagelser

När nu helheten framträder vill Bedömargruppen börja med att lyfta fram fem övergripande iakttagelser vilka vi ser som de allra viktigaste vad gäller behov av förbättring:

1. Bristen på återkoppling är påtaglig. Återkoppling är en avgörande del av den pedagogiska modellen (PBL).
2. Hela verksamheten är för stressad. Studenternas psykiska mående inger oro och åtgärder för att lätta på deras arbetsbörda bör vidtagas. Lärarna "går på knäna" och hinner inte med vad de ska och är förmodligen för få i förhållande till arbetsuppgifterna så som verksamheten idag bedrivs.
3. Studentinflytandet måste säkras och integreras i alla processer som avser utbildningen och tas på större allvar.
4. Något organ måste få ansvaret för och makten över (kvalitetsutvecklingen för) hela programmet.
5. Omvärlden måste tillåtas komma in i och påverka utbildningen mycket mer (alumner, avnämare, kontakt med andra ämnen, och bristen på övning i kommunikation för studenterna hör till denna iakttagelse).

13.2 Slutsatser

Bedömargruppens allmänna intryck är att juristutbildningen i Uppsala i många viktiga avseenden håller hög kvalitet. Den *pedagogiska modellen* fungerar i stort sett bra och är uppskattad av både studenter och lärare. Studenterna är duktiga och får en utbildning som gör dem eftertraktade på arbetsmarknaden. Det saknas dock en systematisk avstämning av utbildningens samhällsrelevans och hur den svarar mot arbetslivets behov och krav, varför man inte vet om utbildningen i själva verket skulle kunna göras ännu mer *samhällsrelevant och yrkesförberedande*. Lärarna är *kompetenta*, har i många fall en stark *forskningsanknytning* och är överlag uppskattade av studenterna. Fakultetens *jämställdhetsarbete* är berömvärt. Det finns utvecklingspotential när det kommer till *hållbarhetsperspektivet*. Den *fysiska studiemiljön* är i stort sett bra.

Bedömargruppen uppfattar dock brister på ett antal aspekter. Bedömargruppen har ovan påtalat behovet av undervisning och examination i kommunikation och att studenterna behöver träna upp ett *professionellt förhållningssätt* och bli mer tränade i *internationell kommunikation* redan under studietiden. På dessa punkter når utbildningen inte upp till *de stipulerade målen i högskoleförordningen*. *Internationaliseringen* på programmet främjas inte heller fullt ut på grund av detta.

Även om den pedagogisk modellen i stort sett fungerar bra är bristen på återkoppling ett allvarligt problem. Den bristande återkopplingen, både på muntliga och skriftliga prestationer, medför att studenterna inte vet hur de ska förbättra sig och uppfylla den förväntade progressionen. Med anledning av detta kan Bedömargruppen inte anse att aspekten att *studenternas lärande* sätts i centrum är uppfyllt.

Vad gäller *lärarkapaciteten* anser Bedömargruppen att den inte är tillräcklig på programmet.

Examinationen får i stor anse vara *ändamålsenlig och rättssäker*, men ett antal aspekter bör ses över för att säkerställa att kriteriet uppfylls.

Vad gäller aspekten studenternas *studiemiljö* inger studenternas psykiska mående oro. Frågan bör fortsatt prioriteras av fakulteten, gärna i samarbete med Juridiska föreningen och Studenthälsan. Arbetet bör synliggöras tydligare till studenterna.

Vår sammanfattande slutsats beträffande *studentinflytandet* är att det reella studentinflytandet måste säkerställas både i formella och informella sammanhang. Studenterna måste få veta hur deras åsikter har beaktats. Systemet med kursvärderingar och kursrapporter kan förbättras på flera på sätt så att det får en tydlig roll som kvalitetsutvecklingsinstrument och för att säkerställa att det sker en kontinuerlig utveckling och uppföljning av utbildningen. Som systemet fungerar idag kan Bedömargruppen inte anse att varse sig aspekten om *studentinflytande* eller aspekten om *kontinuerlig utveckling och uppföljning* är uppfyllda.

Avslutningsvis ser Bedömargruppen allvarligt på att det saknas ett organ som har ansvar för och inflytande över programmet som helhet. Det saknas därmed ett organ som säkerställer att målen uppfylls, progressionen säkras genom hela utbildningen att en kontinuerlig utveckling och uppföljning av utbildningen sker.

13.3 Rekommendationer

Måluppfyllelse

- Skapa en organisation som gör att förändringsarbete för helheten blir möjligt och naturligt
- Inför examinerande moment på engelska
- Arbeta med målen om kommunikation och professionellt förhållningsätt

Studenternas lärande

- Konkretisera målen i kursplanerna

Återkoppling

- Anta enhetliga riktlinjer för återkoppling på PM
- Minska omfattningen på och eventuellt även antalet PM per termin för att möjliggöra individuell, kvalitativ återkoppling
- Öka återkopplingen på seminarier, både med avseende på det materiella innehållet och på studenternas prestation

Examination och progression

- Se över tillämpningen av spärrtentor och terminstentor
- Säkerställ att alla omtentor ges enligt gällande riktlinjer
- Säkerställ att alla studenter med pedagogiskt stöd kan nyttja detta på tentamen

Lärarnas arbetsmiljö

- Minska belastningen på lärarna genom att förslagsvis ta bort och/eller förkorta några PM
- Se över systemet med spärrtentor för att lätta på lärarnas arbetsbörda

Samhällsrelevans och yrkesförberedelse

- Det bör införas systematisk avstämning mot alumner och avnämare för att stärka programmets samhällsrelevans och bättre förbereda studenterna för arbetslivet
- Överväg hur man kan tillmötesgå studenternas önskan om mera yrkeslivskoppling eftersom studenterna nu känner sig tvingade att tillgodose detta behov genom att ta arbete vid sidan om studierna
- Arbetslivsrepresentanter bör ingå i relevanta organ och utvecklingsprojekt för att stärka programmets samhällsrelevans och bättre förbereda studenterna för ett framtida arbetsliv
- Övning i att kunna kommunicera i rollen som jurist i olika situationer bör ingå i undervisning och examination

Studentinflytande

- Arbeta för mer reellt studentinflytande, exempelvis genom att låta studenterna komma in i beslutprocesserna i ett tidigt skede på ett informellt sätt
- Anta riktlinjer för kommunikation och återkoppling rörande hur studenternas åsikter har beaktats
- Öka svarsfrekvensen på kursvärderingarna, förslagsvis genom att minska antalet frågor
- Publicera kursrapporter – i ett kortare format

Studiemiljö

- Arbeta konkret och kontinuerligt med frågan i dialog med Juridiska föreningen och Studenthälsan
- Utbilda lärarna i hur de ska bemöta studenter som upplever psykisk ohälsa
- Nyttja rapporten från arbetsgruppen ”Studenternas psykiska välmående på juristprogrammet”
- Genomför psykiska skyddsronder regelbundet

Uppföljning och utveckling

- Skapa en organisation som säkerställer kvalitet och utveckling av juristprogrammet som helhet
- Minska antalet frågor väsentligt i kursvärderingarna och avsätt lektionstid för besvarande av kursvärderingar

Det kommande översynsarbetet

- Involvera studenterna, alumner och avnämare i arbetet
- Ta upp fler aspekter i översynsarbetet, till exempel frågor om studenternas psykiska mående

Oslo, Lund, Uppsala den 14 december 2022

Boel Flodgren

John Asland

Cecilia Johansson

Matts Olovsson

Ellen Såthén

Bilaga – Frågeformulär

UPPSALA
UNIVERSITET

Frågeformulär

Utvärdering av Juridiska fakultetens juristprogram (JJU2Y)

Enligt Juridiska fakultetens modell för utbildningsutvärdering ska granskningsgruppen tillhandhållas ett frågeformulär kopplat till fakultetens självvärdering och övrigt underlag som tillställts gruppen. Frågeformuläret ska fungera som ett stöd för granskningsgruppen när den formulerar svar på de aspekter som utbildningsutvärderingen ska täcka. Svaren bör utvecklas i såväl kommentarsfälten som i granskningsgruppens bedömarutlåtande.

Enkäten syftar till att bistå gruppens medlemmar när de förbereder sig för besöket och vid författandet av bedömarutlåtandet. Juridiska fakulteten kommer inte att sammanställa enkätsvaren kvantitativt. Enkäten kommer inte heller att redovisas separat utan ses som ett internt stöd för granskningsgruppen samt fakulteten i dess arbete med utvärderingen. Granskningsgruppen ska i bedömarutlåtandet ange styrkor, möjliga utvecklingsområden, samt rekommendationer om hur fakulteten bör arbeta framgent.

Svara genom att ange någon av siffrorna 1-4, där svarsalternativ 1 ”stämmer i mycket låg grad”, svarsalternativ 2 ”stämmer i låg grad”, svarsalternativ 3 ”stämmer i hög grad” och svarsalternativ 4 stämmer i mycket hög grad” med den ställda fråg

1) I vilken grad anser ni att juristprogrammet vid Juridiska fakulteten når upp till målen i högskolelagen och högskoleförordningen (examensordningen)?

1	2	3	4
☐	☐	☒	☐

I examensordningen har Bedömagruppen lokaliserat två mål som inte uppfylls till fullo:

Färdighet och förmåga

– visa förmåga att i såväl nationella som internationella sammanhang muntligt och skriftligt klart redogöra för och diskutera sina slutsatser i dialog med olika grupper.

Kommentarer:

- Det saknas internationella moment utöver att ett ämne i sig är internationellt eller att en bok är på engelska
- Det finns inga krav på prestation på t.ex. engelska
- Från kursföreståndarna framgår även att man inte jobbar med kommunikation i förhållande till olika grupper

Värderingsförmåga och förhållningssätt

– visa förmåga till ett professionellt förhållningssätt, och

Kommentarer:

- Kursföreståndarna framhåller att detta är svårt att undervisa och examinera
- Ordförandegrupperna på seminarier på Terminskurs 1 och Terminskurs 6 beskrivs som att man har kommit en bit på vägen i och med att studenterna måste förhålla sig professionellt på seminarierna
- I de skriftliga momenten beskrivs studenterna vara välutvecklade i sitt språk och förhållningssätt
- Men i övrigt sker ingen träning

2) I vilken grad anser ni att juristprogrammet vid Juridiska fakulteten når upp till utbildningsspecifika mål, dvs. att studenternas faktiska studieresultat motsvarar de förväntade studieresultaten?

1	2	3	4
☐	☐	☐	☒

Kommentarer:

- Betygsspridningen är bra
- Få får underkänt
- Genomströmningen är bra

3) I vilken grad anser ni att juristprogrammet vid Juridiska fakulteten vilar på vetenskaplig grund samt beprövad erfarenhet?

1

☐

2

☐

3

☒

4

☐

Kommentarer:

- Lång erfarenhet av sin egen modell av PBL/PBI och den är i stort välfungerande och uppskattad, men återkopplingen till studenterna brister på ett antal punkter

4) I vilken grad anser ni att juristprogrammet vid Juridiska fakulteten sätter studenternas lärande i centrum?

1	2	3	4
☐	☐	☒	☐

Kommentarer:

- PBL sätter studenternas lärande i centrum genom den höga graden av studentaktivitet, men den individuella återkopplingen till studenterna brister alltför ofta
- Förväntningarna på vad studenterna ska göra (betygskriterier) kan förtydligas

5) I vilken grad anser ni att målen med juristprogrammet vid Juridiska fakulteten examineras på ett ändamålsenligt sätt?

1	2	3	4
☐	☐	☒	☐

Kommentarer:

- Examinationen är ändamålsenlig, men att möjligheten till omtentamen inte ges inom rätt tid är inte optimalt
- Den successiva examinationen säkerställer progression
- Terminstentor kan diskuteras, och spärrkrav på tentor som medför att studenten måste tentera om hela kursen får anses öka arbetsbördan för samtliga inblandade
- Lite osäkra på hur den konstruktiva länkningen fungerar, men vi uppfattar att ni har fokus på det

6) I vilken grad anser ni att målen med juristprogrammet vid Juridiska fakulteten examineras på ett rättssäkert sätt?

1	2	3	4
☐	☐	☒	☐

Kommentarer:

- Studenterna ifrågasätter rättningen eftersom återkopplingen brister
- Betygssättningen upplevs av studenterna bero på vilken lärare som examinerar, men lärarkollektivet framhåller att så inte är fallet
- Förslag: Bör examinationerna (PM) kortas ned så återkoppling hinner att ske?

7) I vilken grad anser ni att målen med juristprogrammet vid Juridiska fakulteten säkerställer progression?

1	2	3	4
☐	☒	☐	☐

Kommentarer:

- Studenterna är duktiga och presterar bra och uppvisar troligen progression genom hela utbildningen med hjälp av duktiga lärare och ändamålsenlig undervisning
- Progressionen i den juridiska metoden är klar
- Dock saknas ett helhetsansvar för utbildningen och progressionen är svår att bedöma
- Kursföreläsarna framhåller att progression säkras
- Bedömargruppen upplever att kursmålen är i fokus, men att ingen har ansvar för att programmålen uppfylls
- Svag ledningsstruktur för programmet leder till att sammanhållning av programmet saknas och progressionen inte säkerställs. Besluten tas långt ut i strukturerna
- Ansvar har delegerats till kursföreläsarna som inte kan enas och lägger fokus på de enskilda kurserna (vilket ligger inom deras mandat) – vem har mandatet att jobba med hela programmet?

8) I vilken grad anser ni att verksamma i juristprogrammet vid Juridiska fakulteten har aktuell ämnesmässig kompetens?

1

☐

2

☐

3

☐

4

☒

Kommentarer:

- Stark forskningsbaserad ämneskunskap

9) I vilken grad anser ni att verksamma i juristprogrammet vid Juridiska fakulteten har aktuell högskolepedagogisk/ämnesdidaktisk kompetens?

1

2

3

4

☐☐☐☒

Kommentarer:

- Lärarna är uppskattade av studenterna
- Lärarna har god kompetens och har i de flesta fall genomgått relevant pedagogisk utbildning

10) I vilken grad anser ni att lärarkapaciteten är tillräcklig vid juristprogrammet vid Juridiska fakulteten?

1	2	3	4
☐	☐	☒	☐

Kommentarer:

- Verkar finnas lärarbrist inom vissa kurser
 - o T2
 - o T5 (verkar vara akut)
 - o T6
 - o Vissa fördjupningskurser
- Det stora antalet PM kräver stora lärarresurser – både lärare och studenter upplever att arbetsbördan är hög och rättningstider blir ibland lidande
- Kursansvariga uppger att lärare rättar utanför arbetstid
- Lärarnas arbetsmiljö verkar inte optimal på grund av denna problematik

11) I vilken grad anser ni att juristprogrammet vid Juridiska fakulteten främjar internationalisering och internationella perspektiv?

1	2	3	4
☐	☐	☒	☐

Kommentarer:

- De flesta terminer bockar av detta kriterium bra genom nyttjandet av utländska artiklar, litteratur etc.
- Möjligheter till utbytesstudier är bra
- Rättens internationella perspektiv integreras bra

- Däremot sker ingen färdighetsträning i muntlig eller skriftlig framställning på engelska på grundterminerna
- De svenska studenterna söker inte fördjupningskurser på engelska på grund av att det upplevs som svårare att få ett bra betyg

12) I vilken grad anser ni att juristprogrammet vid Juridiska fakulteten främjar ett hållbarhetsperspektiv?

1	2	3	4
☐	☐	☒	☐

Kommentarer:

- Undervisningen på T1 och T6 är bra
- Hållbarhetsperspektiv kan väljas som perspektiv på T5
- Kopplingen till hållbarhetsperspektivet varierar dock på de andra kurserna och är ibland oklar
- Utvecklingspotential finns

- Men ingen har helhetsperspektivet på dessa frågor under hela utbildningen
- Ämnen som inte direkt har hållbarhetsfokus borde innehålla hållbarhetsperspektiv

13) I vilken grad anser ni att jämställdhetsperspektiv integreras i juristprogrammet vid Juridiska fakulteten?

1

☐

2

☐

3

☐

4

☒

Kommentarer:

- Bra fördelning på lärarnivå
- Bra inslag på kurser där det är relevant
- Examensmålen kopplar till perspektivet
- Ambitioner och uppföljning verkar finnas

14) I vilken grad anser ni att juristprogrammet vid Juridiska fakulteten svarar mot individers och samhällets behov av bildning och professionell kunskap samt förbereder studenterna för ett framtida arbetsliv?

1	2	3	4
☐	☐	☒	☐

Kommentarer:

- Studenterna är efterfrågade och uppskattade på arbetsmarknaden
- Avnämarperspektiv och alumniperspektiv saknas i självvärderingen
- Bedömargruppen ifrågasätter hur man säkerställer att utbildningen svarar mot behovet utan att på ett representativt sätt utreda behovet samt hur man säkerställer att studenterna får rätt färdigheter utan att tillfråga alumner
- Yrkeslivsrepresentanter saknas i relevanta organ och utvecklingsprojekt

15) I vilken grad anser ni att studenterna har inflytande i planering och genomförande av juristprogrammet vid Juridiska fakulteten?

1	2	3	4
☐	☒	☐	☐

Kommentarer:

- Formell representation finns, men upplevelsen av det reella inflytandet skiljer sig mellan studenter och fakultet/lärare
- Studenterna upplever inte att deras åsikter genererar förändring medan fakulteten framhåller att man lyssnar på studenterna – är det ett problem med återkoppling och kommunikation eller har studenterna rätt?
- Svarsfrekvensen på kursvärderingarna är låg, eventuellt beror det på att frågorna är för många och studenterna inte upplever att det genererar förändring (vilket troligen beror på bristande återkoppling om åtgärder som vidtagits)
- Kursrapporterna är för långa och läses inte av studenterna, samt publiceras årsvis
- Kursföreståndarna och ledningen verkar värna om studenterna i stort, men det framhålls att ”fakulteten vet bäst”
- Studentrepresentation saknades i det kommande översynsprojektet fram tills att studenterna påpekade detta
- Studentperspektivet är frånvarande i självvärderingen
- Mer informella kanaler för studentinflytande behövs
- Relationen till kåren verkar dock ha förbättrats
- Ser man studenterna som medarbetare/blivande kollegor eller som elever?

16) I vilken grad anser ni att studenterna har inflytande i uppföljningen av juristprogrammet vid Juridiska fakulteten?

1	2	3	4
☐	☒	☐	☐

Kommentarer:

- Alumner verkar inte delta i något utvecklingsarbete
- I övrigt se ovan

17) I vilken grad anser ni att det föreligger en tillgänglig studiemiljö för studenterna vid Juridiska fakulteten?

1

2

3

4

☐☐☒☐

Kommentarer:

- Bedömagruppens intryck är att lokalerna överlag är bra och fina
- Viss brist på studieplatser och grupprum aviseras av studenterna, men platserna i sig är bra
- Ventilationen är inte optimal i alla lokaler

18) I vilken grad anser ni att det föreligger en ändamålsenlig studiemiljö för studenterna vid Juridiska fakulteten?

1	2	3	4
☐	☐	☒	☐

Kommentarer:

- Fysisk studiemiljö: se ovan
 - Biblioteket är välsorterat och tillgängligt

- Psykisk studiemiljö:
 - Lärarna efterfrågar utbildning i bemötandet av studenter med psykisk ohälsa
 - Studenterna upplever inte att det vidtas åtgärder för att hjälpa studenterna, lärarna/fakulteten framhåller att detta görs – är de (återigen) en kommunikationsbrist?
 - Rapporten om psykisk hälsa är bra och innehåller konkreta förslag - använd den!

19) I vilken grad anser ni att det genomförs en kontinuerlig uppföljning av juristprogrammet vid Juridiska fakulteten?

1	2	3	4
☒	☐	☐	☐

Kommentarer:

- Kursrapporterna är för långa och görs för sällan (i förhållande till studenter, kanske är det bra för fakulteten)
- Men uppföljning av programmet i sig görs inte kontinuerligt – ska göras varje år + självvärdering vart sjätte år
- Är Översynsprojektet en lösning på detta? Är svårt att se som kontinuerligt arbete då det var 30 år sedan sist... Men det är ambitiöst
- Uppföljning med arbetsliv och alumner görs ej

20) I vilken grad anser ni att det genomförs en kontinuerlig utveckling av juristprogrammet vid Juridiska fakulteten?

1	2	3	4
☒	☐	☐	☐

Kommentarer:

- Kurserna utvecklas, inte programmet
- Upplever ett motstånd mot förändringar
- Oklar ansvarsfördelning/ledarskap
- Vem har ansvar för initiativ och beslut för utveckling?